

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра теорії та історії держави і права

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

**з дисципліни «МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Для слухачів факультету
заочного навчання працівників
поліції ННІ ПОЗН

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготував **Перепьолкін С.М.** – старший викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Білозьоров Є.В. – професор кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Легка О.В. – доцент кафедри міжнародного права, історії права та політико-правових учень Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, кандидат юридичних наук, доцент

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності “29” серпня 2016 р., протокол № 23

**ТЕМА № 1. УКРАЇНА – УЧАСНИК МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(2 години)**

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

I. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності: поняття, ознаки та класифікація.....	5
II. Міжнародне співробітництво та міжнародно-правова допомога у сфері правоохоронної діяльності: порівняльно-правова характеристика.....	10
III. Форми міжнародного співробітництва та міжнародно-правової допомоги у сфері правоохоронної діяльності.....	11
IV. Україна як учасник міжнародного співробітництва з питань правоохоронної діяльності.....	13

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандурка А. М., Бессмертный А. К. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник / Под ред. проф. А. М. Бандурки. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. – 350 с.
2. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.І. Виноградова. – Харків, 2000. – 20 с.
3. Гавриш Т. С. Теорія та практика міжнародної правової допомоги в кримінальних справах (проблеми сучасного співробітництва України) / Т. С. Гавриш. – Х. : Право, 2006. – 192 с.
4. Гуславський В. С. Співробітництво у правоохоронній сфері : Україна та Співдружність Незалежних Держав : монографія / В. С. Гуславський. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. – 364 с.
5. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 2625 (XXV) от 24 октября 1970 г). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
6. Заключний акт НБСЄ від 1 серпня 1975 р. // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 4. – Ст. 266.
7. Зозуля Є.В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України в боротьбі зі злочинністю / Є.В. Зозуля // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2008 – №3-4. – С.173-179.
8. Міжнародне право : навч. посіб. / [Буроменський М. В., Кудас І. Б., Маєвська А. А. та ін.; за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.

9. Негодченко О.В., Тертишник В.М. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: Навчальний посібник. – Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2002. – 68 с.

10. Посібник до типового договору про видачу й посібник до типового договору про взаємну правову допомогу у сфері кримінального правосуддя. Посібник для практичного застосування. Нью-Йорк. 1995 р. // Міжнародний огляд кримінальної політики. – 1995, №№ 45-46.

11. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Підручник / О.С. Захарова, В.Я. Карабань, В.С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін.; відп. ред. В. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 376 с.

12. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебное пособие / Под редакцией А.С. Васильева и Е.Л. Стрельцова. Издание четвертое, дополненное и переработанное. – Х.: «Одиссей», 2005. – 304 с.

13. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. - Кн.1 / Збірник документів. – К.: Юрінком, 1996; Кн.2 / Збірник документів. – К.: Юрінком Інтер, 1997.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

З'ясувати поняття міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності як самостійного напрямку діяльності уповноважених органів України з відповідними органами іноземних держав; визначити його зміст, ознаки та класифікацію; провести порівняльно-правову характеристику відносин міжнародного співробітництва з відносинами міжнародно-правової допомоги у сфері правоохоронної діяльності; дослідити форми міжнародного співробітництва та міжнародно-правової допомоги у сфері правоохоронної діяльності.

ВСТУП

Здійснення правоохоронної діяльності, як виду державної діяльності, покладається на ряд уповноважених органів державної влади, до безпосередніх завдань яких і належить участь у міжнародному співробітництві. Здійснювані такими органами дії тісно пов'язані між собою. Вони утворюють цілісну систему правоохоронної діяльності як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях, у якій охорону правового порядку здійснюють органи Національної поліції, захист національної безпеки – відповідні служби державної безпеки, розслідування злочинів – органи досудового слідства, відновлення порушеного права – органи державної виконавчої служби. В окремих випадках, коли досягнути бажаного результату без сторонньої допомоги неможливо, правоохоронні органи України змушені звертатися за допомогою до відповідних органів іноземних держав, підтримувати партнерські зв'язки в рамках діяльності спеціалізованих міжнародних організацій, долучатися до обговорення актуальних питань правоохоронної діяльності під час роботи міжнародних конференцій.

І. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Сучасний світ являє собою суспільство різних націй, народів, держав. Їх самостійний розвиток характеризується тенденцією до все більшого зростання міжнародного співробітництва. Об'єктивна необхідність його розвитку диктується загостренням глобальних проблем (загроза самознищення цивілізації в результаті можливого ядерного конфлікту, боротьба з економічною відсталістю у світі, забезпечення раціонального використання природних ресурсів, розвитку інформаційного, торгового обміну, дестабілізація міжнародних відносин та зростання тероризму), які постали перед людством у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. І подолати ці проблеми можна лише за умови спільної та узгодженої діяльності держав на основі загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права.

Термін “міжнародне співробітництво” часто використовується в навчальній і науковій літературі з міжнародного права як один з базових термінів, але його безпосередній зміст розкривається крайне рідко. Тому, спробуємо розібратись, що ж саме слід розуміти під терміном “міжнародне співробітництво”?

У словнику сучасних понять і термінів за загальною редакцією В. А. Макаренка *термін “міжнародний”* тлумачиться як пов'язаний з відносинами між державами, належний до зовнішньої політики¹.

Що ж до терміна “*співробітництво*”, то у словнику російської мови за редакцією А. П. Євгенєвої він тлумачиться як спільна діяльність, а під здійсненням співробітництва, у свою чергу, розуміється здійснення якої-небудь діяльності спільно з ким-небудь².

Характеризуючи *міжнародне співробітництво*, А. С. Проскурін запропонував таке його визначення: “спрямованість і рівень розвитку системи міжнародних відносин, що характеризуються регулярним цілеспрямованим і координованим самими учасниками розвитком міжнародних зв'язків у різних сферах і галузях міжнародного життя”.

За його твердженням, з яким не можна не погодитися, “міжнародне співробітництво є єдиною розумною альтернативою міжнародній конфронтації, що випливає з “політики сили” і “балансу сил” у міжнародних відносинах та виникає як наслідок зміцнення взаєморозуміння й взаємної довіри між державами на основі формування й цілеспрямованого проведення ними зовнішньої політики, виходячи із концепції спільності інтересів”³.

Аналізуючи дану точку зору, можна дійти висновку, що основою регулярного цілеспрямованого і координованого міжнародного співробітництва

¹ Словарь современных понятий и терминов / [под общей редакцией В. А. Макаренко]. – [4-е изд., дораб. и доп.]. – М. : Республика, 2002. – С. 246.

² Словарь русского языка : [в 4-х т.] / АН СССР, Ин-т рус. яз. ; [под ред. А. П. Евгеньевой]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Русский язык, 1981–1984. – Т. 4 : С – Я, 1984. – С. 114.

³ Политологическая энциклопедия : [в 2 т.] / [под ред. Г. Ю. Семигина]. – М. : Мысль, 2000. – Т. 2. – С. 441.

має бути саме спільність державних інтересів як основний фактор його появи й розвитку.

Слід підкреслити, що в науці міжнародного права висловлювання щодо цього погляду мали місце й раніше. Так, В. Моравецький, досліджуючи питання боротьби і співробітництва як типів міжнародних відносин, які відображають протилежність або відповідність державних інтересів, наголошував, що відносини співробітництва повинні мати за основу відповідність інтересів держав. Межі та ступінь відповідності інтересів держав визначають межі та ступінь можливого співробітництва між ними. Можливі різні межі й різний ступінь такої відповідності інтересів. У зв'язку з цим поняття відповідності інтересів у широкому розумінні охоплює більш вузькі поняття спільності та збігу інтересів.

Поняття спільності інтересів стосується відносин між державами з високим ступенем однорідності суспільно-економічного ладу, ідеології, політичних цілей тощо. У цьому разі у справах, де їхні інтереси будуть єдиними, держави проявлятимуть солідарність і спільність інтересів.

Різномірні й суверенні держави частіше за все прямують до максимального досягнення власного політичного й економічного зиску, лише за потреби враховуючи інтереси інших держав, побоюючись спричинення з їхнього боку шкоди у відповідь. Відповідність інтересів у таких умовах може бути явищем скоріше кон'юнктурним, тому що головна мета – досягнення максимальних вигод окремими державами – вводить їх у стан конфлікту. Тому найбільш придатним для визначення такої кон'юнктурної відповідності інтересів уявляється поняття збігу інтересів. Поняття збігу інтересів особливо підходить до відносин між державами з різним суспільно-економічним ладом.¹

А. А. Маєвська, розглядаючи поняття державних інтересів у міжнародному праві, зауважує, що інтерес можна визначити як усвідомлену потребу. Потреби ж визначаються конкретними для кожної держави внутрішніми та зовнішніми умовами їх існування, такими, наприклад, як особливості географічного розташування, розмір території, забезпеченість сировиною, рівень індустріалізації, продуктивність сільського господарства, національний склад населення, історичні традиції, місце в системі міжнародних відносин тощо. Усі ці чинники об'єктивно детермінують потреби держави та визначають її інтереси. Інтереси держав неминуче збігаються і зіштовхуються. У світі немає двох держав, чиї інтереси абсолютно ідентичні².

Отже, можна сформулювати таке визначення. Міжнародне співробітництво – регулярна цілеспрямована й координована спільна діяльність учасників міжнародних публічних відносин, що здійснюється на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права та спрямована на узгодження їх інтересів для досягнення спільних цілей.

З урахуванням того, що міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності є одним із різновидів міжнародного

¹ Политологическая энциклопедия : [в 2 т.] / [под ред. Г. Ю. Семигина]. – М. : Мысль, 2000. – Т. 2. – С. 29, 30.

² Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 12–13.

співробітництва, можна запропонувати таке його визначення: **міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності** – *один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань правоохоронної діяльності, на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права.*

Сучасному міжнародному співробітництву у сфері правоохоронної діяльності властиві такі основні ознаки:

1. Воно є різновидом міжнародного співробітництва, елементом системи міжнародних відносин, і його характер та зміст залежать від їх сутності. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності зводиться до впорядкування та розвитку різноманітних видів міжнародних відносин, присвячених, за звичай, питанням, від вирішення яких залежить забезпечення безпеки як в межах певного географічного регіону, так і усього світу (наприклад, розробка єдиних стандартів міжнародного правоохоронного співробітництва, організація та проведення семінарів і навчальних циклів), а також, і це головне, забезпечення власних внутрішньодержавних інтересів та безпеки.

2. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – це один із видів спільної діяльності держав в особі уповноважених на те органів, яка виникає на основі формування й цілеспрямованого проведення ними зовнішньої політики, що ґрунтується на спільності або збігові державних інтересів. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності має погоджувальний, координаційний характер і виникає та розвивається між рівноправними суб'єктами міжнародного права (в основному, між державами).

3. Участь у міжнародному співробітництві у сфері правоохоронної діяльності є не стільки правом, скільки обов'язком держав.

4. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності ґрунтується на нормах права. Цілі міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності можуть бути досягнуті лише у разі, якщо воно підкріплене реальною силою. Тому невід'ємна умова його існування – наявність норм міжнародного та внутрішньодержавного права, що встановлюють загальні засади співробітництва, правила поведінки і повноваження органів, які їх реалізують, відповідальність за порушення зобов'язань, узятих на основі такого співробітництва. За допомогою правових норм розкривається зміст міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

5. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності здійснюється з дотриманням певних принципів, які являють собою виражені в нормах права інформативно-керівні ідеї, положення, що визначають зміст галузі права, надають їй цілісність, єдність сукупності правових норм, об'єднаних предметом правового регулювання. Насамперед, це єдині для всього міжнародного права основні принципи: повага державного суверенітету, суверенна рівність держав, співробітництва держав, сумлінного виконання міжнародних зобов'язань та ін. *Існують і спеціальні принципи:* взаємності,

добровільності, законності, дотримання прав та інтересів третіх сторін державами-учасниками договірних відносин тощо.

Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності має і внутрішню диференціацію за видами, зумовлену різними чинниками. В основу класифікації видів такого співробітництва можуть бути покладені різноманітні фактори, які впливають зі змісту міжнародно-правових актів, залежать від території, на якій воно здійснюється, від кількості його учасників, від об'єкта співробітництва тощо.

Найбільш досліджена в міжнародному праві класифікація міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності залежно від виду суб'єктів та їх кількісного складу.

Залежно від виду суб'єктів міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності можна поділити так: 1) співробітництво між державами (як між державами, що мають спільні кордони, наприклад, Україна – Молдова, так і між державами, що не мають спільних кордонів – Україна – Фінляндія); 2) співробітництво між міжнародними організаціями та державами; 3) співробітництво між міжнародними організаціями (п. 8 ст. III Конвенції про створення Ради митного співробітництва зазначено, що функцією Ради є співробітництво з іншими міжурядовими організаціями з питань, що входять до її компетенції. Можливість співробітництва з міжнародними міжурядовими та міжнародними неурядовими організаціями також передбачається ст. IX Конвенції).

За кількісним складом суб'єктів, що беруть участь у міжнародному співробітництві у сфері правоохоронної діяльності, його можна поділити на двостороннє співробітництво (у формі підписання міжнародного договору та здійснення на його основі безпосередніх зв'язків) та багатостороннє співробітництво (через підписання багатостороннього міжнародного договору або в рамках діяльності міжнародної конференції чи роботи міжнародної організації). *У свою чергу, двостороннє і багатостороннє співробітництво залежно від території* (просторової сфери), на якій воно здійснюється, можна поділити так: 1) універсальне (в рамках діяльності Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) або Всесвітньої митної організації); 2) регіональне (співробітництво європейських держав у рамках Ради Європи; 3) локальне або субрегіональне (виникає між державами певного географічного регіону, здебільшого між суміжними державами, стосовно об'єктів, розташованих у цьому регіоні. Наприклад, в рамках Європейського поліцейського офісу (Європолу)); та 4) партикулярне (це найпоширеніший вид міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності, оскільки воно може виникати між будь-якими державами, з приводу будь-яких об'єктів, незалежно від географічного розташування держав і географічних особливостей об'єктів співробітництва).

Види міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності *залежно від об'єкта співробітництва* можна також поділити на:

- 1) співробітництво з питань запобігання торгівлі людьми;

- 2) співробітництво з питань боротьби з тероризмом;
- 3) співробітництво з питань надання міжнародної-правової допомоги;
- 4) співробітництво з питань отримання технічної допомоги;
- 5) співробітництво з питань надання привілеїв та імунітетів від юрисдикції держави-перебування тощо.

Щодо інших видів міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності, то їх можна класифікувати на підставі таких критеріїв:

– *за ступенем відкритості*: відкрите (у ньому може брати участь будь-яка держава) і закрите (коло учасників такого співробітництва заздалегідь визначено);

– *стосовно майбутнього розвитку*: перспективне, яке відкриває нові можливості для спільної діяльності (співпраці), й безперспективне – безвихідне;

– *за ступенем ефективності*: конструктивне й деструктивне;

– *за часовими характеристиками*: співробітництво, здійснення якого чітко регламентовано часовими рамками (короткострокове, середньострокове, довгострокове) та безстрокове тощо.

Зазначений перелік видів міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності не є вичерпним і може бути розширеним за рахунок інших чинників.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Отже, міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – *один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань правоохоронної діяльності, на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.*

Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності виступає єдиною розумною альтернативою міжнародної конфронтації в галузі міжнародного права та має бути рівноправним, без втручання у внутрішні справи, без загрози силою або її застосування. Певна річ, конкретні форми співробітництва, його напрямки й обсяги залежать від самих держав, їх потреб та матеріальних ресурсів, внутрішнього законодавства і прийнятих міжнародних зобов'язань.

Користь від міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності має бути не лише взаємною, а й для блага всього світового співтовариства.

II. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ДОПОМОГА У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності слід відрізнити від міжнародно-правової допомоги (або взаємодопомоги) у сфері правоохоронної діяльності.

В юридичній енциклопедії **правова допомога у контексті норм міжнародного права** визначена як “сформована у міжнародних відносинах система нормативних і організаційно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється співробітництво між державами у сфері взаємного надання допомоги з метою регулювання правовідносин цивільного, сімейного, трудового, соціального або кримінально-правового характеру, що зачіпають інтереси фізичних або юридичних осіб однієї із держав-контрагентів на території іншої”¹.

Міжнародно-правова допомога у сфері правоохоронної діяльності, зокрема у кримінальному судочинстві, можна розглядати як юридичний інститут, що сформувався, в основному, після другої Світової війни, та характеризується сукупністю ознак, властивих міжнародному та внутрішньодержавному праву конкретних держав-учасниць відносин міжнародного співробітництва.

Отже, **міжнародно-правова допомога у сфері правоохоронної діяльності** – це регламентована внутрішнім законодавством України та законодавством відповідних іноземних держав діяльність органів, які здійснюють провадження у кримінальних справах щодо одностороннього чи взаємного виконання, відповідно до умов міжнародних домовленостей (договорів), слідчих та судових доручень про провадження на територіях відповідних держав процесуальних дій, оперативного-розшукових заходів для одержання доказів чи досягнення інших завдань судочинства у цих справах.²

На нашу думку, можна стверджувати, що міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – поняття ширше, аніж міжнародно-правова допомога (взаємодопомога). Щоб довести це, проведемо їх порівняльний аналіз за різними критеріями. Так, *за видами суб'єктів*: міжнародне співробітництво може здійснюватися за участю як держав, так і міжнародних організацій; міжнародно-правова допомога – виключно між державами. *За кількісним складом учасників*: міжнародне співробітництво може здійснюватися як на двосторонній, так і на багатосторонній основі; міжнародно-правова допомога завжди має двосторонній характер. *За просторовою сферою*: міжнародне співробітництво може здійснюватися на універсальній, регіональній, локальній та партикулярній основі; міжнародно-правова допомога – виключно на локальній і партикулярній основі. *Залежно від способу здійснення*: міжнародне співробітництво може мати місце за наявності, як мінімум, двох акторів

¹Российская юридическая энциклопедия. – М., 1999. – С. 756.

² Когутич І.І. Міжнародно-правова допомога та співробітництво у кримінальному судочинстві України : посібник для вивчення спец. курсу. – Львів: Тріада плюс, 2005. – С. 40–41.

міжнародних відносин у сфері правоохоронної діяльності шляхом узгодження їх інтересів, діяльності; міжнародно-правова допомога може здійснюватися як однією державою за власною ініціативою чи дорученням іншої, так і спільно з нею. *Залежно від мети діяльності:* міжнародне співробітництво спрямовується на досягнення цілей як загального міжнародного права, так і права внутрішньодержавного; мета міжнародно-правової допомоги чітко визначається державами на двосторонній основі та спрямовується на досягнення цілей внутрішньодержавного права, а саме: для належного застосування відповідного законодавства, а також відвернення, розслідування або припинення правопорушень у відповідній галузі законодавства. *Залежно від того, які органи представляють державу в міжнародних відносинах:* у міжнародному співробітництві це можуть бути голови держав і урядів, представники відповідних міністерств та відомств (наприклад, Міністерство закордонних справ України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України) тощо; відносини міжнародно-правової допомоги завжди здійснюються виключно між певними центральними органами (Генеральною прокуратурою України, Державною фіскальною службою України, Міністерством юстиції України) держав.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ: Отже, міжнародно-правова допомога (взаємодопомога) має похідний характер і прямо залежить від існуючого рівня міждержавного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності та укладених щодо цього двосторонніх договорів.

ІІІ. ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Теорія міжнародного права виділяє дві форми міжнародного співробітництва, які властиві будь-якій сфері міждержавних відносин, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, а саме: договірна та інституційна.

З урахуванням того, що міжнародно-правова допомога має похідний характер і прямо залежить від існуючого рівня міжнародного співробітництва, то й кількість та зміст форм міжнародно-правової допомоги безпосередньо залежать від існуючого рівня договірної та інституційної форм міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Так, різні форми міжнародно-правової допомоги передбачені у змісті багатьох багатосторонніх міжнародних договорів та розвинуті у численних двосторонніх міждержавних угодах. Поміж них можна назвати наступні:

1. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р.;
2. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9

червня 1977 р.

3. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.;

4. Міжамериканська конвенції про правову допомогу у кримінальних справах 1992 р.;

5. Конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах Економічного Співтовариства Західно-африканських держав 1992 р.

6. Конвенція про правову допомогу і правові зносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р.;

7. Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. тощо.

Форма (тобто спосіб зовнішнього прояву та внутрішньої організації) **міжнародно-правової допомоги у кримінальному судочинстві** – це окреме завдання щодо встановлення істини й прийняття законного рішення у справі, поставлене компетентним органом запитуючої держави й вирішуване шляхом виконання компетентним органом запитуваної держави окремих процесуальних дій або оперативних-розшукових заходів на основі власного законодавства, але із максимальним урахуванням специфіки законодавства іншої сторони¹.

Типовим договором про взаємну допомогу передбачено такі форми допомоги:

одержання свідочьких показань і заяв від окремих осіб;

сприяння у наданні затриманих або інших осіб для дачі свідочьких показань або наданні допомоги у проведенні розслідувань;

надання судових документів;

проведення розшуків і накладення арештів на майно;

огляд (дослідження) об'єктів і ділянок місцевості;

надання інформації і речових доказів;

надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, у тому числі банківських, фінансових, юридичних і ділових документів.

Зміст конкретних форм допомоги, особливо, коли вони передбачають застосування примусових заходів, зазвичай у всіх подробицях розкривається в окремих статтях договору, в яких детально обумовлюється надання відповідного виду допомоги².

Так, для України характерні наступні форми (зазвичай стандартні) правової допомоги, яку надають на підставі взаємності іноземні держави, відповідно до чинних двосторонніх договорів або міжурядових угод, що регулюють питання міжнародного-правового співробітництва у кримінальному судочинстві:

одержання свідчень та заяв від окремих осіб (у тому числі обвинувачених, підозрюваних, свідків, потерпілих та експертів);

¹ Когутич І.І. Міжнародно-правова допомога та співробітництво у кримінальному судочинстві України : посібник для вивчення спец. курсу. – Львів: Тріада плюс, 2005. – С. 48

² С. 49. Посібник до типового договору про видачу й посібник до типового договору про взаємну правову допомогу у сфері кримінального правосуддя. Посібник для практичного застосування. Нью-Йорк. 1995 р. // Міжнародний огляд кримінальної політики. – 1995, №№ 45-46.

сприяння у наданні для допиту або допомоги в провадженні розслідування осіб, що утримуються під вартою;
вручення документів, пов'язаних із провадженням в кримінальній справі, у тому числі про виклик до суду чи органи розслідування;
здійснення обшуків і виїмок;
здійснення оглядів, у тому числі судових;
надання інформації, речових доказів; надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи банківські, фінансові, юридичні і ділові документи;
встановлення особи та її місця знаходження;
здійснення судових експертиз;
здійснення заходів, пов'язаних із накладенням арешту і конфіскацією майна, передачею майна, одержаного злочинним шляхом, із реституцією і стягненням штрафів;
будь-яка інша необхідна допомога у кримінальних справах, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної (виконавець) держави.¹

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ: Таким чином, до форм міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності належать: договірні та інституційні форми. На відміну від міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності, коло та зміст форм міжнародно-правової допомоги залежать від існуючого рівня міжнародного співробітництва та завжди конкретизовані у двосторонніх міжурядових або міжвідомчих угодах.

ІV. УКРАЇНА ЯК УЧАСНИК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПИТАНЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У системі суб'єктів сучасного міжнародного права первинною, основною, типовою, головною і загально визнаною правосуб'єктністю володіють держави.

Держава – це такий суб'єкт міжнародного права, якому властиві: населення, територія, уряд і можливість вступати у відносини з іншими державами².

Проте коли мова йде про державу як суб'єкт міжнародного права, то мається на увазі саме держава, а не її органи та посадові особи.

Разом з тим, якщо мова йде про участь держави у міжнародних відносинах конкретного виду, то завжди доводиться визначати її органи або посадових осіб, на які покладається обов'язок представляти державу у даних відносинах.

Узагальнено їх називають органами зовнішніх зносин держави.

Під **органом зовнішніх зносин держави** розуміють посадову особу,

¹ Когутич І.І. Міжнародно-правова допомога та співробітництво у кримінальному судочинстві України : посібник для вивчення спец. курсу. – Львів: Тріада плюс, 2005. – С. 53–54.

² Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – С. 313.

організацію, установу, на яку покладено відправлення зовнішніх справ суб'єкта міжнародного права в межах установленної компетенції і яка визнана в цій якості міжнародним правом.

Отже, органи зовнішніх зносин держави – це органи, за допомогою яких здійснюються зв'язки з іншими державами, міжнародними організаціями й іншими суб'єктами міжнародного права.

До забезпечення здійснення міжнародного співробітництва України у сфері правоохоронної діяльності долучаються різні органи державної влади, які за обсягом прав і обов'язків можна розділити на дві групи:

- Державні органи загальної компетенції;
- Державні органи спеціальної компетенції¹.

До переліку державних органів загальної компетенції належать: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство закордонних справ України (зокрема, дипломатичні представництва за кордоном).

Наприклад, відповідно до Угоди про допомогу у галузі правоохоронної діяльності та кримінальної юстиції від 13 березня 2015 року, Уряд України та Уряд Сполучених Штатів Америки погодилися започаткувати програму, спрямовану на підтримку реформ у галузі правоохоронної діяльності і кримінальної юстиції в Україні та сприяти її реалізації.

За цією Угодою Уряд США виділить кошти у розмірі 26 358 000 доларів США. У подальшому додаткове фінансування надаватиметься Урядом США за умови досягнення задовільного прогресу в реалізації цілей цієї програми та наявності коштів, що визначаються та асигнуються на щорічній основі Конгресом США та затверджуються Державним департаментом США.

Якщо протягом 12 місяців виділені кошти не будуть вчасно витрачені, американська сторона може їх відкликати. Строк, на який виділені кошти, може бути продовжений відділом з правоохоронних питань Посольства США в Україні.

Виділені кошти в рамках Програми планується розподіляти за наступними напрямками:

1. Реформування правоохоронних органів та підвищення ефективності службової діяльності (16 722 000 доларів США).

Проекти у галузі правоохоронної діяльності, зокрема, включатимуть такі напрями, як:

- підтримка структурних реформ правоохоронних органів в Україні;
- боротьба з транснаціональною та організованою злочинністю, тероризмом, торгівлею людьми, наркотиками, відмиванням грошей і кіберзлочинністю;
- сприяння професійній підготовці та кар'єрному розвитку працівників;
- запобігання внутрішній корупції та зміцнення внутрішньої дисципліни;
- розвиток кримінального аналізу і криміналістичних експертиз.

2. Реформування галузі кримінальної юстиції та боротьба з корупцією

¹ Баймуратов М.О. Міжнародне право : підручник / М. О. Баймуратов. – 3-є вид. – Х. : Одиссей, 2002. – 672 с.

(9 636 000 доларів США)

Проекти у галузі кримінального правосуддя та боротьби з корупцією, зокрема, включатимуть такі напрями, як :

- приведення системи кримінального правосуддя України у відповідність до європейських стандартів;
- зміцнення верховенства закону і захисту прав людини;
- підтримка структурних реформ та зміцнення потенціалу органів кримінальної юстиції та боротьби з корупцією;
- підвищення професіоналізму, прозорості діяльності та незалежності працівників системи кримінальної юстиції та їх здатності забезпечувати провадження у складних кримінальних справах;
- покращення доступу до правосуддя.

До переліку державних органів із спеціальною компетенцією належать: Міністерство внутрішніх справ України; Генеральна прокуратура України; Служба безпеки України; Міністерство юстиції України (протидії та запобігання корупції) тощо.

Безпосереднє здійснення відносин міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності покладається саме на органи, що наділені спеціальною компетенцією.

Так, наприклад, до компетентних органів України, визначених для виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Мальта про співробітництво у сфері правоохоронної діяльності від 9 липня 2008 року, належать:

- Міністерство внутрішніх справ;
- Служба безпеки;
- Адміністрація Державної прикордонної служби;
- Державна митна служба (нині – Державна фіскальна служба України);
- Державна податкова адміністрація (нині – Державна фіскальна служба України).

Відповідно до вказаної Угоди, співробітництво між компетентними органами держав Сторін у сфері боротьби зі злочинністю, особливо з її організованими формами, здійснюється за такими напрямками:

- a) боротьба зі злочинами проти життя, здоров'я, свободи, гідності особи та власності;
- b) боротьба з тероризмом і міжнародною злочинністю;
- c) боротьба з торгівлею людьми та незаконною міграцією;
- d) боротьба з розповсюдженням порнографічної продукції у всесвітній електронній мережі Інтернет;
- e) боротьба з незаконними діями, пов'язаними з працевлаштуванням громадян за кордоном;
- f) боротьба з незаконними діями, пов'язаними зі зброєю, боєприпасами, вибуховими, отруйними речовинами і радіоактивними матеріалами;
- g) боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин;

h) боротьба зі злочинами у сфері економіки, у тому числі у сфері оподаткування, легалізації (відмивання) доходів отриманих від злочинної діяльності, підроблення грошей, документів та цінних паперів;

i) боротьба з контрабандою товарів та/або інших предметів;

j) боротьба зі злочинами, об'єктом яких є культурні та історичні цінності;

k) боротьба зі злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку;

l) боротьба зі злочинами проти власності, зокрема з незаконним трафіком дорогоцінного каміння і пов'язаними з цим незаконними операціями.

Згідно з цією Угодою співробітництво відбувається відповідно до національного законодавства держав Сторін з дотриманням норм міжнародного права.

Щодо участі у відносинах міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності конкретного компетентного органу України, то, наприклад, **Національна гвардія України** продовжує започатковане внутрішніми військами та перевірене часом конструктивне міжнародне співробітництво на взаємовигідній основі зі спорідненими правоохоронними структурами з військовим статусом іноземних країн, зокрема, з Національною жандармерією Французької Республіки (в сферах тренування підрозділів громадської безпеки, підготовки за програмою “Монітор професійного втручання”, вивчення французької мови.); Жандармерією Румунії; Військами Народної озброєної міліції КНР (обмін досвідом підготовки та проведення спеціальних операцій, спрямованих на ліквідацію терористичних угруповань, попередження терористичних актів; створення програми обміну досвідом підготовки підрозділів спеціального призначення; взаємний обмін викладацьким складом вищих навчальних закладів та спеціалістами в галузі бойової та спеціальної підготовки двох структур; удосконалення вивчення китайської мови військовослужбовцями внутрішніх військ у навчальних закладах Військ народної озброєної міліції Китаю.); Жандармерією Туреччини (обміну досвідом службово-бойової діяльності, вдосконалення системи підготовки підрозділів для виконання завдань з охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, вдосконалення системи підготовки підрозділів спеціального призначення, розширення співробітництва з питань участі представників внутрішніх військ у навчаннях на курсах вивчення турецької мови); Військами карабінерів Італійської Республіки (з питань охорони та підтримання громадського порядку та підготовки миротворчих підрозділів); Поліцією готовності Федеративної Республіки Німеччина (методи збору, аналізу та узагальнення інформації щодо вчинених правопорушень; тактика ведення „вуличної розвідки”; документування фактів хуліганства з використанням пристроїв відеоспостереження тощо. У рамках двостороннього співробітництва Німецькою Стороною передано комплексну систему індивідуального захисту на суму близько 100 тис. євро для оснащення загону спеціального призначення внутрішніх військ „Омега”) та інших країн.

Національна гвардія України планує й далі розширювати міжнародне співробітництво, зокрема, відновити двосторонні зв'язки з Національною гвардією штату Каліфорнія (США), а також активізувати роботу щодо співробітництва з міжнародними правоохоронними організаціями Європейського Союзу (*Асоціацію сил поліції та жандармерії країн Європи та Середземного моря (FIER)*), *Європейськими силами жандармерії (European Gendarmerie Force)* та Організації північноатлантичного договору (НАТО)¹.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ: Міжнародне співробітництво України з іншими державами та міжнародними організаціями у сфері правоохоронної діяльності здійснюється на основі *загальних та спеціальних принципів*.

До здійснення міжнародного співробітництва України у сфері правоохоронної діяльності долучаються різні органи державної влади, які за обсягом прав і обов'язків можна розділити на дві групи:

- Державні органи загальної компетенції;
- Державні органи спеціальної компетенції.

До переліку державних органів загальної компетенції належать: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство закордонних справ України (зокрема, дипломатичні представництва за кордоном).

До переліку державних органів із спеціальною компетенцією належать: Міністерство внутрішніх справ України; Генеральна прокуратура України; Служба безпеки України; Міністерство юстиції України (протидії та запобігання корупції) тощо.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Підводячи підсумок, слід зазначити, що прямуючи до гарантування високого рівня забезпечення національних інтересів і безпеки, Україна зобов'язана підтримувати мирне і взаємовигідне співробітництво з членами міжнародного співтовариства у боротьбі з різними проявами міжнародної злочинності. З цією метою наша держава, в особі уповноважених органів, приєднується до вже діючих багатосторонніх міжнародних договорів та укладає нові угоди, що поглиблюють відносини співробітництва у сфері правоохоронної діяльності на двосторонньому (міжвідомчому) рівні, бере участь у діяльності спеціалізованих міжнародних організацій та роботі міжнародних конференцій.

На виконання мети лекційного заняття, слід вказати на наступні основні положення його змісту:

1) міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – *один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань у сфері правоохоронної діяльності, на основі загально визнаних принципів і норм*

¹ Міжнародне співробітництво [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національної гвардії України. – Режим доступу: <http://ngu.gov.ua/ua/mizhнародne-spirovbitnytstvo>

міжнародного права;

2) міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності можна розглядати в таких аспектах:

- як один із типів міжнародних відносин, що виникають і розвиваються між рівноправними суб'єктами міжнародного права на недискримінаційних засадах. Оскільки будь-яка дискримінація є відмовою від співробітництва і переходом до іншого типу міжнародних відносин – міжнародного конфлікту;

- як один із принципів міжнародного спілкування у сфері правоохоронної діяльності;

- як організаційний процес, що відбувається між державами;

- як діяльність уповноважених державних органів щодо реалізації положень національного законодавства;

- як правовий обов'язок держав незалежно від відмінностей у їх політичних, економічних і соціальних системах;

- як загальносистемний інститут міжнародного кримінального права.

3) **міжнародно-правова допомога у сфері правоохоронної діяльності** – це регламентована внутрішнім законодавством України та законодавством відповідних іноземних держав діяльність органів, які здійснюють провадження у кримінальних справах щодо одностороннього виконання чи взаємного виконання, відповідно до умов міжнародних домовленостей (договорів), слідчих та судових доручень про провадження на територіях відповідних держав процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів для одержання доказів чи досягнення інших завдань судочинства у цих справах.

4) Теорія міжнародного права виділяє дві форми міжнародного співробітництва, які властиві будь-якій сфері міждержавних відносин, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, а саме: договірна та інституційна.

З урахуванням того, що міжнародно-правова допомога має похідний характер і прямо залежить від існуючого рівня міжнародного співробітництва, то й кількість та зміст форм міжнародно-правової допомоги безпосередньо залежать від існуючого рівня договірної та інституційної форм міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Міжнародне співробітництво України з іншими державами та міжнародними організаціями у сфері правоохоронної діяльності здійснюється на основі *загальних та спеціальних принципів*.

До загальних належать: незастосування сили або погрози силою; мирне вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; міжнародне співробітництво; рівноправність та самовизначення народів; суверенна рівність держав; добросовісне виконання зобов'язань в міжнародному праві; повага прав людини; недоторканність кордонів; територіальна цілісність.

Спеціальні принципи характеризуються сферою застосування, обумовленою специфікою предмета міжнародно-правового регулювання. У сфері правоохоронної діяльності *виділяють такі спеціальні принципи*: невидача громадян та політичних емігрантів; принцип невідворотності покарання та

пов'язаний з ним принцип гуманності; принцип захисту прав своїх громадян за кордоном; взаємодія правоохоронних органів держав у виявленні, розкритті та розслідуванні певних видів злочинів тощо.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Під час вивчення положень цієї теми особливу увагу слід звернути на теоретичні засади становлення та розвитку інституту міжнародного співробітництва у відносинах між державами. Необхідно чітко усвідомити важливість вивчення і сприйняття положень цієї навчальної дисципліни, що допоможе становленню слухачів як юристів.

Важливо також з'ясувати практичні аспекти участі органів державної влади України, зокрема Національної поліції України, у відносинах міжнародного співробітництва з питань правоохоронної діяльності.

ТЕМА № 2. МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

I. Поняття та класифікація міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності	21
II. Укладення міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності і набрання ними чинності.....	23
III. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.....	28
IV. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р.....	31

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Венская конвенция о праве международных договоров : комментарий / сост. : А. Н. Талалаев (коммент.) ; отв. ред. : Н. В. Захарова (предисл.). – М. : Юрид. литература, 1997. – 336 с.
2. Гуславський В. С. Співробітництво у правоохоронній сфері : Україна та Співдружність Незалежних Держав : монографія / В. С. Гуславський. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. – 364 с.
3. Курс міжнародного права : в 7 т. [Бардина М. П., Лукашук И. И., Малинин С. А. и др. ; отв. ред. И. И. Лукашук]. – М. : Наука, 1990. – Т. 4 : Отрасли международного права. – 272 с.
4. Лукашук И. И. Сторони в міжнародних договорах / Лукашук И. И. – М. : Юрид. лит., 1966. – 152 с.
5. Мережко О. О. Право міжнародних договорів : сучасні проблеми теорії та практики : монографія / Мережко О. О. – К. : Таксон, 2002. – 344 с.
6. Міжнародне право : основні галузі : підручник / [Буткевич В. Г., Войтович С. А., Григоров О. М. та ін.; за ред. В. Г. Буткевича]. – К. : Либідь, 2004. – 816 с.
7. Талалаев А. Н. Право международных договоров : действие и применение договоров / Талалаев А. Н. – М. : Междунар. отношения, 1985. – 294 с.
8. Талалаев А. Н. Право международных договоров : общие вопросы / Талалаев А. Н. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 312 с.
9. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. - Кн.1 / Збірник документів. – К.: Юрінком, 1996; Кн.2 / Збірник документів. – К.: Юрінком Інтер, 1997.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Визначити поняття міжнародного договору та розкрити його роль у міжнародно-правовому регулюванні співробітництва держав з питань правоохоронної діяльності. Навести класифікацію міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності та охарактеризувати порядок і стадії їхнього

укладання. Провести загальну характеристику окремих багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів України у сфері правоохоронної діяльності та встановити роль чинних міжнародних договорів України у сфері правоохоронної діяльності у реформуванні вітчизняних правоохоронних органів.

ВСТУП

Прямуючи до гарантування високого рівня забезпечення національних інтересів і безпеки, Україна підтримує мирне і взаємовигідне співробітництво з членами міжнародного співтовариства у боротьбі з різними проявами міжнародної злочинності. З цією метою наша держава, в особі уповноважених органів, приєднується до вже діючих багатосторонніх міжнародних договорів та укладає нові угоди, що поглиблюють відносини співробітництва у сфері правоохоронної діяльності на двосторонньому (міжвідомчому) рівні.

І. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до положень ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. і ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями 1986 р.¹, **міжнародний договір** – це письмова угода, що регулюється міжнародним правом та укладена між двома або декількома суб'єктами міжнародного права незалежно від того, чи міститься така угода в одному документі, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

У міжнародному праві, на основі різноманітних критеріїв, можна виділити наступні види міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності.

За просторовою сферою дії міжнародні договори можуть бути *універсальними* (загальними) – Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р.; *регіональними* – Міжамериканська Конвенція про екстрадицію від 25 лютого 1981 р.; *локальними* – Конвенція ЄС про правову допомогу у кримінальних справах від 29 травня 2000 р. або Угода про співробітництво держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав в боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації від 1 червня 2001 р.; *та партикулярними* – Угода про співробітництво у сфері попередження злочинів і в правоохоронній діяльності між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль від 16 червня 1994 р.

За кількістю учасників міжнародні договори у сфері правоохоронної діяльності поділяються на двосторонні та багатосторонні.

¹ Международное право в документах: Учебное пособие / Сост.: Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков. Изд-во 4-е, перераб. и доп. – М.: 2003. – С. 64, 95.

Залежно від органу, який висловлює остаточну згоду на обов'язковість міжнародного договору для держави, розрізняють:

- міждержавні;
- міжурядові; та
- міжвідомчі договори.

Від імені України згода на обов'язковість міжнародних договорів висловлюється Президентом України або Верховною Радою України: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.¹

Від імені Уряду України згода на обов'язковість міжнародних договорів висловлюється Кабінетом Міністрів України: Угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю від 7 листопада 2001 р.; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами від 30 серпня 2010 р.

Згода на обов'язковість міжнародних міжвідомчих договорів висловлюється Міністерством внутрішніх справ України: Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Казахстан від 24 листопада 2011 р.; Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки про порядок передачі й транзитного перевезення осіб, які взяті під варту від 21 листопада 1995 р.

Залежно від найменування міжнародні договори у сфері правоохоронної діяльності бувають наступні: *Конвенції* (Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14 грудня 1973 р.); *Договори* (Договір про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Італійської Республіки в боротьбі із незаконною торгівлею наркотичними засобами та психотропними речовинами та з організованою злочинністю від 28 травня 1993 р.); *Угоди* (Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 12 травня 1997 р.); *Протоколи* – додаткові міжнародні угоди, що змінюють або доповнюють основний міжнародний договір (Протокол між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Хорватія про співробітництво протягом туристичного сезону від 30 липня 2014 р.); *Статuti* – договори, що засновують і регулюють діяльність міжнародних міжурядових організацій (Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол від 13 червня 1956 р.; Римський статут міжнародного кримінального суду від 17 липня 1988 р.); *Меморандуми* (Меморандум між Міністерством внутрішніх справ

¹ Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 1433-IV від 04.02.2004

України і Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю від 13 червня 2013 р.; Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством внутрішніх справ України та Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ) від 5 липня 2012 р.).

Саме такі види міжнародних договорів частіше за все використовуються державами при налагодженні та розвитку міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності як на двосторонній, так і на багатосторонній основах.

У теперішній час питання про найменування міжнародних письмових угод є справою дипломатичної процедури, а не міжнародного права, чинні норми якого зовсім не враховують назви договірних актів. Незалежно від найменування всі договори мають однакову юридичну силу¹.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ. Міжнародні договори України, укладені в установленому законом порядку, мають дуже важливе значення у правовому регулюванні її міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності. Так, відповідно до положень Закону України “Про міжнародні договори України”, чинні міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору².

II. УКЛАДЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І НАБРАННЯ НИМИ ЧИННОСТІ

Відповідно до положень частини II Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.³, кожна держава володіє правоздатністю укладати договори.

Від її імені, дії щодо укладання міжнародного договору виконують уповноважені на це особи. Для цього вони повинні пред’явити відповідні повноваження, які можуть надаватися як на всі стадії укладання міжнародного договору, так і на будь-яку одну з них. Або вони можуть бути визнані такими, якщо «з практики відповідних держав чи з інших обставин випливає, що вони мали намір розглядати цю особу, як таку, що представляє державу для цих цілей, і не вимагати пред’явлення повноважень».

¹ Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 82.

² Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

³ Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118/print1446837567475367

Такі особи з огляду на їхні функції і без необхідності пред'явлення повноважень вважаються такими, що представляють свою державу. Відповідно до п. 2 ст. 7 Віденської конвенції 1969 р. особами, що представляють свою державу за власною посадою є: «а) глави держав, глави урядів і міністри закордонних справ – з метою вчинення всіх актів, що стосуються укладення договору; б) глави дипломатичних представництв – з метою прийняття тексту договору між державою, що акредитує, і державою, при якій вони акредитовані; в) представники, уповноважені державами представляти їх на міжнародній конференції або в міжнародній організації, або в одному з її органів, – з метою прийняття тексту договору на такій конференції, в такій організації або в такому органі».

У наукових колах існують різні погляди на порядок та стадії укладання міжнародних договорів. Один з них, розкритий у навчальному посібнику «Міжнародне право» за редакцією М.В. Буроменського, ми вважаємо можливим застосувати і до укладання міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності.

Отже, укладанню міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності передують **підготовка узгодженого тексту міжнародного договору та його прийняття**.

Міжнародна практика дозволила напрацювати три основні організаційно-правові форми підготовки узгодженого тексту договору:

звичайні дипломатичні канали;
міжнародні конференції; та
міжнародні організації.

Як правило, текст договору відпрацьовується в межах однієї з цих форм. Трапляються випадки, коли один і той самий договір під час підготовки проходить всі три стадії. На міжнародних конференціях і в міжнародних організаціях текст договору приймається згідно з їхніми процедурами.

Прийняттям тексту договору закінчуються переговори між державами щодо його підготовки.

Текст договору приймається за згодою усіх держав, що брали участь у його розробці або, якщо текст договору приймається на міжнародній конференції, шляхом голосування за нього двох третіх держав, присутніх та допущених до голосування, якщо тією ж більшістю голосів вони не вирішили застосувати інше правило.

Після узгодження та прийняття тексту договору необхідно зафіксувати, що він є остаточним і не підлягає зміні (встановлення *автентичності* тексту). Відповідно до ст. 10 Віденської конвенції 1969 р. текст договору стає автентичним і остаточним шляхом застосування процедури, про яку домовились держави, що беруть участь у переговорах: підписання, підписання ad referendum, парафування тексту договору або заключного акта конференції, що містить цей текст¹.

¹ Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 85.

Підписання ad referendum (умовне, неостаточне підписання) в подальшому потребує підтвердження з боку компетентного органу відповідної держави або міжнародної організації.

Парафування – це встановлення автентичності тексту договору за допомогою ініціалів уповноважених осіб, які засвідчують, що узгоджений текст договору є остаточним.

Після парафування текст не може бути змінений навіть за згодою уповноважених осіб¹.

Наступною стадією укладання міжнародного договору у сфері правоохоронної діяльності є висловлення згоди державами на обов'язковість договору. Статті 11–15 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року визначають такі способи вираження згоди на обов'язковість договору: підписання договору, обмін документами, які становлять договір, ратифікація, прийняття або затвердження договору, приєднання до нього або будь-яким іншим способом, про який домовились сторони. Розглянемо їх.

Підписання може одночасно бути й формою прийняття тексту договору, і формою висловлення згоди на його обов'язковість. Під час підписання держави дотримуються правила *Альтернату* – чергування підписів. В оригінальному примірнику двостороннього договору, що призначається для цієї сторони, найменування держави, підписи уповноважених осіб містяться на почесному місці – під текстом договору з лівого боку, а найменування держави-контрагента, підписи її представників – з правого. На примірнику договору, що призначений для другої сторони, застосовується зворотний порядок. У багатосторонніх договорах найменування сторін і підписи представників розміщуються зазвичай зверху вниз в алфавітному порядку (відповідно до обраної мови).

Обмін документами, що утворюють договір, – це спрощена процедура його укладання. Посадові особи (як правило, міністри закордонних справ) надсилають один одному листи (ноти), у яких викладаються попередньо узгоджені положення щодо сутності питання. Обмін листами означає згоду на обов'язковість цих положень.

Ратифікація – це остаточне затвердження договору одним із вищих органів держави відповідно до процедури, передбаченої національним законодавством.

Ратифікація втілюється у двох актах: міжнародному (ратифікаційній грамоті) та внутрішньодержавному нормативному акті (законі, указі й ін.), які відповідають двом основним функціям ратифікації: міжнародній і внутрішньодержавній. Як міжнародний акт *ратифікація* означає процедуру, яку міжнародне право вважає необхідною для надання договорам обов'язкового характеру. Ратифікація дозволяє контролювати дії уповноважених, а також ще раз оцінити зміст міжнародного договору, що укладається. Відмова від ратифікації не є порушенням міжнародного права².

¹ Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 85.

² Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 86–87.

Ратифікація, як правило, надає договору зворотної сили, і ратифікований договір вважається таким, що вступив у силу з моменту його підписання.

В Україні повноваження щодо ратифікації міжнародних договорів має Верховна Рада України. Закон України «Про міжнародні договори України» в ч. 2 ст. 9 встановлює, які міжнародні договори України підлягають ратифікації. Закон про ратифікацію, підписаний Головою Верховної Ради України, в подальшому має бути представлений для підпису Президенту України.

Прийняття та затвердження становлять собою більш спрощену процедуру виявлення згоди на обов'язковість договору. Але за своєю сутністю вони виконують ті ж самі функції, що й ратифікація. Пункт 2 ст. 14 Віденської конвенції 1969 р. зазначає: *«Згода на обов'язковість для держави договору висловлюється прийняттям або затвердженням за умов, схожих на ті, що застосовуються до ратифікації»*. У багатьох випадках прийняття та затвердження дозволяють вищим посадовим особам при укладанні міжнародного договору обійти положення внутрішнього законодавства, що вимагають ратифікації. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про міжнародні договори України» договори, що не потребують ратифікації, затверджує або Президент (у формі указу), або Уряд (у формі постанови).

Затвердження як форма виявлення згоди на обов'язковість тексту договору активно застосовується у практиці міжнародних організацій. Генеральна Асамблея затверджує угоди ООН з її спеціалізованими закладами¹.

Приєднання як окрема форма висловлення згоди на обов'язковість міжнародного договору реалізується у тому разі, коли держава з будь-яких причин спочатку не брала участі у договорі, а згодом захотіла приєднатися до нього. Порядок і умови приєднання обумовлюються текстом договору. У звичайних випадках приєднання здійснюється після набрання договором чинності шляхом депонування ратифікаційної грамоти або іншого документа про приєднання. В Україні питання приєднання до міжнародних договорів регулюються ст. 13 Закону України «Про міжнародні договори України».

Під час підписання договору або, якщо міжнародний договір підписаний за умови подальшої ратифікації (або іншого способу висловлення згоди на його обов'язковість), під час ратифікації держава може висловити до нього застереження. Необхідність застережень виникає у тих випадках, коли держава загалом зацікавлена в участі в договорі, але з тих чи інших причин не згодна з його окремими положеннями. Згідно з п/п. (г) п. 1 ст. 2 Віденської конвенції 1969 р. *застереження – це «одностороння заява в будь-якому формулюванні та під будь-яким найменуванням, що зроблена державою під час підписання, ратифікації, прийняття або затвердження договору або приєднання до нього, через яку вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору у їх застосуванні до цієї держави»*. Застереження можна робити тільки до багатосторонніх договорів. Застереження до двостороннього договору може розглядатися як пропозиція його перегляду.

¹ Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 87.

Держава має право робити застереження до договору «за виключенням тих випадків, коли: а) це застереження забороняється договором; б) договір передбачає, що можна робити тільки певні застереження, до яких це застереження не відноситься; або в) у випадках, що не підпадають під дію пунктів (а) і (б), застереження не сумісне з об'єктом та метою договору» (ст. 19 Віденської конвенції 1969 р.).¹

Міжнародні договори у сфері у сфері правоохоронної діяльності набувають чинності в порядку і в дату, передбачену в самому договорі або погоджені між державами, які брали участь у переговорах.

При відсутності такого положення або домовленості договір набирає чинності, як тільки буде виражено згоду всіх держав, які брали участь у переговорах, на обов'язковість для них договору.

Якщо згода держави на обов'язковість для неї договору виражається в якусь дату після набрання договором чинності, то договір набирає чинності для цієї держави в цю дату, якщо в договорі не передбачається інше.

Положення договору, які регулюють встановлення автентичності його тексту, вираження згоди держав на обов'язковість для них договору, порядок або дату набрання договором чинності, застереження, функції депозитарію та інші питання, що неминуче виникають до набрання договором чинності, застосовуються з моменту прийняття тексту договору.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ. Отже, укладання міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності передбачає здійснення наступних стадій: підготовка узгодженого тексту міжнародного договору; прийняття тексту міжнародного договору; висловлення згоди на обов'язковість договору. Держави – члени ООН відповідно до ст. 102 Статуту зобов'язані зареєструвати свої договори в Секретаріаті ООН. Якщо договір не зареєстрований, держава не може посилається на нього в органах Організації. Реєстрація не впливає на юридичну силу договору. Зареєстровані договори підлягають опублікуванню в Зібранні договорів ООН, що періодично видається Організацією (United Nations Treaty Series (UNTS)).

Внутрішньодержавне опублікування міжнародних договорів називається *промульгацією*.²

¹ Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 87–88.

² Міжнародне право : навчальний посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 88–89.

ІІІ. КОНВЕНЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРОТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ВІД 15 ЛИСТОПАДА 2000 Р.

За структурою Конвенція складається з 41 статті основного тексту та трьох чинних для нашої держави протоколів, а саме: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї; Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю; Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

Україною Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявками Законом України від 4 лютого 2004 р.

Мета цієї Конвенції полягає у сприянні співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею.

Для цілей Конвенції, її ст. 2 містить тлумачення низки термінів: організована злочинна група; серйозний злочин; структурно оформлена група; майно; доходи від злочину; арешт або виїмка; конфіскація; контрольована поставка тощо.

Наприклад: «організована злочинна група» означає структурно оформлену групу в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду; «серйозний злочин» означає злочин, який карається позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворою мірою покарання (З приводу даного терміну нашою державою зроблено наступне застереження: В українському кримінальному законодавстві поняттю «серйозний злочин» відповідають поняття «тяжкий» і «особливо тяжкий злочин». При цьому тяжкий злочин – це злочин, за який передбачено такий вид покарання, як позбавлення волі на строк не менше п'яти і не більше десяти років, а особливо тяжкий злочин – за який передбачено такий вид покарання, як позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі.).

Важливим положенням Конвенції є звернення уваги її договірних сторін на захист суверенітету її держав-учасниць, а саме: «Ніщо у цій Конвенції не наділяє Державу-учасницю правом здійснювати на території іншої держави юрисдикцію і функції, які входять виключно до компетенції органів цієї іншої держави відповідно до її внутрішнього законодавства.»

Особливої уваги, поряд із протидією організованій злочинній діяльності, відмиванню доходів від злочинності, боротьбою з відмиванням коштів, в Конвенції надається проблемним аспектам та заходам, спрямованим на боротьбу із корупцією.

Положення Конвенції також вказують на обов'язок кожної Держави-учасниці забезпечити належні умови для забезпечення притягнення до

відповідальності, поряд із відповідальністю фізичних осіб, які вчинили злочин, юридичних осіб, причетних до серйозних злочинів.

Така відповідальність може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною, включаючи грошові санкції.

В окремих випадках, держави-учасниці, на основі запиту, можуть надавати одна одній допомогу з метою здійснення в межах власної території та в рамках власної правової системи, конфіскації доходів від злочинів, майна, устаткування або інших засобів вчинення злочинів, що знаходяться в межах їх території.

Стосовно здійснення конфіскації, Держава-учасниці також можуть і відмовити у співробітництві, якщо злочин, до якого відноситься прохання, не є злочином, що охоплюється цією Конвенцією.

Окрему увагу слід звернути на положення Конвенції, відповідно до яких визначаються умови проведення видачі. Так, якщо Держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору, одержує прохання про видачу від іншої Держави-учасниці, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати дану Конвенцію як правову підставу для видачі у зв'язку з будь-яким злочином, до якого застосовується дана Конвенція.

Держави-учасниці також можуть розглядати можливість укладання двосторонніх або багатосторонніх угод чи домовленостей про передачу осіб, засуджених до тюремного ув'язнення або інших видів позбавлення волі за злочини, що охоплюються цією Конвенцією, для того, щоб вони могли відбувати строк покарання на їхніх територіях.

Держави-учасниці надають одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією

Взаємна правова допомога, що надається відповідно до цієї Конвенції, може запитуватися з будь-якою з нижчеперелічених цілей:

- a) одержання показань свідків або заяв від окремих осіб;
- b) вручення судових документів;
- c) проведення обшуку і здійснення виїмки або арешту;
- d) огляд об'єктів і ділянок місцевості;
- e) надання інформації, речових доказів і оцінок експертів;
- f) надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи урядові, банківські, фінансові, корпоративні чи комерційні документи;
- g) виявлення або відстеження доходів від злочинів, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою доведення;
- h) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої Держави-учасниці;
- i) надання будь-якого іншого виду допомоги, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної Держави-учасниці.

Компетентні органи Держав-учасниць можуть і без попереднього прохання передавати інформацію, що стосується кримінально-правових питань.

Однією з важливих вимог надання взаємної правової допомоги є обов'язок держав-учасниць не відмовляти у наданні взаємної правової допомоги на підставі банківської таємниці.

Прохання направляються в письмовій формі або, якщо це можливо, за допомогою будь-яких інших засобів, що дають можливість скласти письмовий запис, мовою, прийнятною для запитуваної Держави-учасниці, за умов, що дозволяють цій Державі-учасниці встановити автентичність. За надзвичайних обставин і у разі погодження цього Державами-учасницями прохання можуть направлятися в усній формі, однак вони негайно підтверджуються у письмовій формі.

Прохання виконується відповідно до внутрішнього законодавства запитуваної Держави-учасниці і в тій мірі, в якій це не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної Держави-учасниці, по можливості, відповідно до зазначених у проханні процедур.

У взаємній правовій допомозі може бути відмовлено:

- a) якщо прохання не було надано відповідно до вимог даної Конвенції;
- b) якщо запитувана Держава-учасниця вважає, що виконання прохання може завдати шкоди її суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим життєво важливим інтересам;
- c) якщо внутрішнє законодавство запитуваної Держави-учасниці забороняє її органам здійснювати запитувані заходи щодо будь-якого аналогічного злочину, якби такий злочин був предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в межах її юрисдикції;
- d) якщо виконання прохання суперечило б правовій системі запитуваної Держави-учасниці стосовно питань взаємної правової допомоги.

Будь-яка відмова у наданні взаємної правової допомоги мотивується.

Запитувана Держава-учасниця виконує прохання про надання взаємної правової допомоги у можливо короткі строки і, наскільки це можливо, повністю враховує будь-які крайні строки, що запропоновані запитуючою Державою-учасницею і мотивовані бажано у самому проханні.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ. Центральними органами в Україні, на які покладаються відповідні повноваження, є Міністерство юстиції України (щодо судових рішень) і Генеральна прокуратура України (щодо процесуальних дій під час розслідування кримінальних справ).

Держави-учасниці можуть домовитись про створення спеціальних органів для проведення спільних розслідувань, а також для використання таких методів розслідувань, як: контрольовані поставки; електронне спостереження, проведення агентурних операцій тощо.

Держава-учасниця у необхідних межах зобов'язана здійснювати, розробляти чи вдосконалювати конкретні програми підготовки персоналу правоохоронних органів, у тому числі працівників прокуратури, слідчих і співробітників митних органів, а також інших співробітників, що відповідають за попередження, виявлення і припинення злочинів, що охоплюються цією Конвенцією.

IV. МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО ВЗАЄМНУ АДМІНІСТРАТИВНУ ДОПОМОГУ У ВІДВЕРНЕННІ, РОЗСЛІДУВАННІ ТА ПРИПИНЕННІ ПОРУШЕНЬ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВІД 9 ЧЕРВНЯ 1977 Р.

Для розвитку міжнародного співробітництва України в галузі митної справи та підвищення рівня ефективності боротьби з порушеннями митного законодавства 23 травня 2000 р. наша держава приєдналася до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. (далі – Конвенція Найробі).¹

Конвенція Найробі набрала чинності з 21 травня 1980 р. і станом на вересень 2016 р. нараховує 52 країни-учасниці. Кожна держава, яка є членом РМС і кожна держава, що є членом ООН або її спеціалізованих органів може стати Договірною Стороною цієї Конвенції.

Ця Конвенція складається з основного тексту – преамбула та 23 статті, а також 11 додатків і спрямована на розвиток співробітництва між митними адміністраціями для протидії порушенням митного законодавства.

Щодо цього у преамбулі Конвенції зазначається, що порушення митного законодавства становлять загрозу економічним, соціальним і фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі. Відповідно до ст. 1 Конвенції, положення якої присвячуються визначенню основних її термінів, під «*порушенням митного законодавства*» слід розуміти будь-яке порушення або спробу порушення митного законодавства. У свою чергу під «*митним законодавством*» слід розуміти всі установчі та регулюючі положення, що застосовуються або контролюються митними адміністраціями у зв'язку з імпортом, експортом або транзитом товарів. У цій статті також даються визначення таких термінів: «митне шахрайство», «контрабанда», «імпортні та експортні мита і податки» тощо.

У відповідності до положень Конвенції Найробі взаємна адміністративна допомога може бути наступних видів: допомога, що надається митною адміністрацією з власної ініціативи (Додаток 1); допомога за запитом у стягненні ввізного та вивізного мита і податків (Додаток 2); допомога за запитом щодо контролю (Додаток 3); допомога за запитом стосовно нагляду (Додаток 4); розслідування та повідомлення за запитом на користь іншої Договірної Сторони (Додаток 5); участь представників митних адміністрацій при розгляді справ у суді або трибуналі (Додаток 6); присутність представників митних адміністрацій однієї Договірної Сторони на території іншої Договірної Сторони (Додаток 7); участь у розслідуваннях, що проводяться за кордоном (Додаток 8); збір інформації (Додаток 9); надання допомоги у боротьбі з контрабандою наркотиків та психотропних речовин (Додаток 10); надання допомоги у протидії контрабанді творів мистецтва, антикваріату та інших культурних цінностей (Додаток 11).

¹ Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та додатків I, II, III, V, VI, VII, VIII до неї: Указ Президента України від 23 травня 2000 року. № 699/2000 // Урядовий кур'єр. – 2000, № 96 від 30.05.2000.

Будь-який додаток або додатки Конвенції Найробі, прийнятї Договірною Стороною, вважаються невід'ємною її частиною. До того ж, як і в інших багатосторонніх договорах у галузі міжнародних митних відносин, кожен додаток Конвенції вважається окремим міжнародним договором. Тому, приєднуючись до положень Конвенції Найробі, обов'язково слід прийняти хоча б один з її додатків.

Водночас, щодо Додатків 4, 9, 10 і 11 наша держава й донині так і не висловила згоди на обов'язковість, що залишає перспективні напрямки для розширення участі національних митних органів у відносинах надання взаємної адміністративної допомоги. Хоча, це не заважає вже сьогодні визначати у двосторонніх договорах України можливість розвитку взаємної адміністративної допомоги з питань запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів ^[1], що в цілому відповідає положенням Конвенції Найробі.

Договірні сторони, які прийняли один або більше додатків до цієї Конвенції, погоджуються, що їх митні адміністрації надаватимуть одна одній взаємну допомогу з метою відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства. Така допомога надаватиметься на підставі офіційних запитів про надання взаємної допомоги. Запити про допомогу мають бути у письмовій формі й містити інформацію щодо реквізитів та супроводжуватися документами, які запитуюча Договірна Сторона вважає потрібними. У випадках, пов'язаних, зокрема, з терміновістю, коли запит про допомогу не було здійснено у письмовій формі, запитувана митна адміністрація може вимагати письмового підтвердження запиту. Письмові запити виконуються мовою, прийнятною для запитуваних Договірних Сторін. У разі необхідності всі документи, що супроводжують запити, перекладаються на взаємоприйнятну мову.

Обмін інформацією між Договірними Сторонами, згідно з цією Конвенцією, здійснюється безпосередньо через їх митні адміністрації, які зобов'язуються давати відповіді на запити про допомогу якомога швидше.

Митна адміністрація Договірної Сторони може звернутися із запитом про надання взаємної допомоги для проведення будь-якого розслідування або у зв'язку з судовим чи адміністративним розглядом, що здійснюються цією Договірною Стороною. Якщо такий розгляд не здійснюється митною адміністрацією безпосередньо, вона може звертатися із запитом про надання взаємної допомоги лише в межах своєї компетенції в цьому розгляді. Відповідно, якщо розгляд здійснюється у державі запитуваної адміністрації, остання надає допомогу за запитом у межах своєї компетенції в цьому розгляді.

Взаємна допомога не поширюється на запити щодо арешту осіб або повернення мит, податків, зборів, нарахувань чи будь-яких коштів іншій Договірній Стороні. Якщо Договірна Сторона вважає, що надання допомоги за запитом може становити загрозу її суверенітету, безпеці та іншим важливим

¹ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чорногорії про взаємну допомогу в митних справах // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 41. – Ст. 1366.

національним інтересам або може завдати шкоди законним комерційним інтересам будь-якого підприємства, громадського чи приватного, вона може відмовити у наданні допомоги або поставити її надання у залежність від виконання певних умов чи вимог.

Якщо митна адміністрація Договірної Сторони здійснює запит про надання допомоги, який вона сама не могла б виконати у разі надходження такого запиту від іншої Договірної Сторони, вона повертає увагу до цього факту в своєму запиті. Виконання такого запиту здійснюється за рішенням запитуваної Договірної Сторони.

Усі витрати на залучення експертів та свідків, згідно з Конвенцією Найробі, покриваються запитуючою Договірною Стороною.

Положення цієї Конвенції не перешкоджають Договірним Сторонам надавати взаємну допомогу в більшому обсязі або брати зобов'язання про надання такої допомоги в майбутньому.

Відповідальність стосовно контролю за виконанням та розвитком Конвенції Найробі несе РМС. Безпосередній виконавець завдань, поставлених РМС у зв'язку з виконанням положень цієї Конвенції, – її Постійний технічний комітет.

Визнаючи необхідність поглиблення взаємодії між митними службами держав та підвищення ефективності надання взаємної адміністративної допомоги, 27 червня 2003 р. Всесвітньою Митною Організацією (далі – ВМО) відкрито для підписання (приєднання) Міжнародну конвенцію про взаємодопомогу в митних справах, яка відома ще під неофіційною назвою – Йоганнесбурзька конвенція [1].

Незважаючи на те, що дана конвенція ще не набула чинності, окремі її положення вже використовуються державами – членами ВМО під час налагодження двосторонньої взаємодії з питань, пов'язаних з провадженням у справах про контрабанду та порушення митних правил.

До речі, у 2005 р. Державна митна служба України (далі – ДМСУ) проводила моніторинг процесу набуття чинності Йоганнесбурзької конвенції з метою подальшого проведення внутрішньодержавних процедур, необхідних для приєднання України до неї [2], але станом на вересень 2016 р. жодних офіційних дій, стосовно даної конвенції, так і не вчинила.

Отже, розглянемо запропоновані Міжнародною конвенцією про взаємодопомогу в митних справах від 27 червня 2003 р. новації у сфері взаємодії між митними службами держав, що розроблені з урахуванням положень Конвенції Найробі та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.

¹ Convention internationale d'assistance mutuelle administrative en matière douanière (Convention de Johannesburg) – conclue le 27 juin 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wcoomd.org/fr/pagedaccueil_anotrepropos_listeconventions.htm. – Conventions/Accords au 30 juin 2007

² Підсумки роботи митних органів України у 2005 році. Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ДМСУ, 2006. – С. 88.

У відповідності до положень Конвенції Найробі надання взаємодопомоги у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил може здійснюватись шляхом надсилання запитів митними органами держав для отримання потрібної інформації чи допомоги в розслідуванні справ про порушення митних правил, або інформування цих служб про можливі правопорушення на території відповідних держав.

Розвитку відносин пов'язаних із наданням та використанням інформації як на основі запитів між зацікавленими митними службами, так і за власною ініціативою і приділяється основна увага у тексті Йоганнесбургської конвенції. Остання за структурою складається з преамбули і тринадцяти глав, які містять 54 статті.

Запити на допомогу пропонується надсилати не лише у письмовому, а й в електронному виді та супроводжувати будь-якою інформацією, яка вважається корисною для виконання таких запитів. Служба, яка надає допомогу, може вимагати письмового підтвердження електронної версії запитів. За визначених обставин запити можуть бути зроблені усно. Такі запити якнайскоріше підтверджуються письмово або, якщо це прийнятно для служб, які надають запит та отримують допомогу, за допомогою електронних засобів зв'язку.

Запити готуються на мові, яка прийнятна для зацікавлених служб. Будь-який документ, що супроводжує такий запит перекладається за потреби на взаємоприйнятну мову. Служба, яка надає допомогу, у будь-якому разі приймає запит на допомогу та супровідні документи на одній із офіційних мов, яка визначається ВМО.

До змісту запиту пропонується включати наступні відомості: 1) назву служби, яка отримує допомогу; 2) питання, які планується вирішити на основі допомоги, яка замовляється, причини надання запиту; 3) короткий опис справи, що розглядається та юридичні та організаційні положення що застосовуються; 4) якщо відомо, прізвища та адреси осіб, яких цей запит стосується; 5) посилання на можливі підстави відмови у наданні допомоги; 6) інформація про процедури, які служба, що отримує допомогу, здійснювала або робила спробу здійснити, а також уточнення щодо мети отримання спеціальної інформації.

У випадках, що можуть потягти за собою можливість завдання значної шкоди економіці, охороні здоров'я, суспільній безпеці, включаючи безпеку мережі каналів міжнародної торгівлі, або іншим життєвим інтересам будь-якої Договірної сторони, при можливості, надання допомоги здійснюється без затримки за власною ініціативою.

Договірні сторони Йоганнесбургської конвенції, можуть домовитись обмінюватися будь-якою інформацією на автоматизованій основі, за умови гарантування конфіденційності та захисту останньої.

З цією метою на базі ВМО пропонується створити єдину автоматизовану інформаційну систему, а кожній договірній стороні призначити компетентний орган в митній службі, який на національному рівні буде відповідальним за правильну експлуатацію центральної автоматизованої інформаційної системи.

В центральній автоматизованій інформаційній системі пропонується розміщувати як *інформацію загального характеру* (дані про товари; засоби транспорту; маршрути переміщення товарів тощо), так й *інформацію щодо фізичних та юридичних осіб* (дату і місце народження; національність; належність до кримінальних організацій; реєстраційний номер; місце реєстрації офісу; вид бізнесу тощо). Договірні сторони несуть юридичну відповідальність, наскільки це можливо, за точність, поточний стан та законність інформації, яку внесено в центральну автоматизовану інформаційну систему.

Відповідальними за виконання всіх необхідних заходів із захисту центральної автоматизованої інформаційної системи виступають як Договірні сторони конвенції, так і Генеральний Секретар ВМО. Цілі цих заходів включають, але цим не обмежуються, наступне: 1) запобігання недозволеному доступу до обладнання, яке використовується для обробки інформації в системі; 2) запобігання недозволеному доступу до системи; 3) запобігання недозволеному входу, зчитуванню, копіюванню, правленню або видаленню будь-якої інформації в системі; 4) забезпечення можливості контролювати та встановлювати, які, призначені компетентні органи влади та посадові особи ВМО мають доступ до центральної автоматизованої інформаційної системи, і хто з призначених службовців і посадових осіб ВМО має доступ до інформації в системі; 5) забезпечення можливості контролювати та встановлювати, яка та ким інформація була введена до системи, і здійснювати моніторинг запитів; 6) запобігання недозволеному зчитуванню, копіюванню, виправленню та видаленню інформації протягом передачі даних та транспортуванню носіїв даних.

Договірні сторони можуть заздалегідь визначити види органів, що мають або не мають право доступу до особистих даних, які вони постачають.

На окрему увагу заслуговують положення Йоганнесбургської конвенції щодо можливого залучення посадових осіб митної служби однієї Договірної сторони до певних видів діяльності на території іншої.

Перш за все це стосується так званого «права переслідування» або «переслідування по гарячих слідах». Останнє може виникати у відносинах між державами тоді, коли офіційні особи однієї Договірної сторони, які переслідують на своїй території особу, яка підозрюється у діях, направлених на вчинення митного правопорушення, що може привести до її екстрадиції або підозрюється в участі у такому правопорушенні, можуть продовжувати це переслідування на території іншої Договірної сторони, за умови надання попереднього запиту, отримання дозволу та виконання будь-яких інших умов, що може надати Договірна сторона, яка надає допомогу. При виникненні особливих негайних підстав, коли неможливо повідомити компетентні органи іншої Договірної сторони, до в'їзду на її територію або коли ці компетентні органи не мають можливості бути залученими до активного переслідування, це переслідування може продовжуватися без попереднього дозволу. Коли переслідування продовжується без попереднього дозволу, компетентні органи Договірної сторони, на чій території це переслідування продовжується, негайно інформуються про перетин кордону та якнайскоріше надається на розгляд

формальний запит на дозвіл з обґрунтуванням цього перетину кордону без попереднього дозволу. На запит офіційних осіб, що переслідують, компетентні органи Договірної сторони, на чий території здійснюється переслідування, надають звинувачувальні матеріали щодо особи, яка переслідується, з тим, щоб встановити його або її ідентичність, або затримати його чи її.

По-друге, мова йде про можливість здійснення посадовими особами митних служб держав – Договірних сторін конвенції «нагляду по інший бік кордону». Так, посадові особи однієї Договірної сторони, які на своїй території здійснюють нагляд за особою, щодо якої є серйозні підстави вважати, що він або вона мають відношення до митного правопорушення, можуть продовжувати нагляд на території іншої Договірної сторони, за умови надання попереднього запиту для отримання дозволу та виконання будь-яких інших умов, що може виставити Договірна сторона, яка надає допомогу. При виникненні особливих негайних підстав, коли попередній дозвіл не може бути отриманий, нагляд за особою, яка переслідується, може продовжуватися за умови, що компетентні органи Договірної сторони, на чий території продовжується переслідування, будуть негайно проінформовані про перетин кордону, а формальний запит для отримання дозволу з обґрунтуванням перетину кордону без попереднього дозволу буде наданий на розгляд якнайскоріше.

По-третє, Договірна сторона, яка надає допомогу, може дозволити посадовим особам договірної Сторони, яка отримує допомогу, проводити «таємне (скрите) розслідування» справ на її території щодо помилкової ідентифікації осіб з метою виявлення та прояснення фактів щодо митного правопорушення, коли це важко зробити іншим шляхом. Задіяні у розслідуванні офіційні особи в процесі своєї діяльності уповноважуються для збирання інформації та здійснення контактів з об'єктами розслідування або з іншими особами, які пов'язані з ними. Такі розслідування здійснюються у відповідності до чинного законодавства та процедур Договірної сторони, на території якої ці розслідування здійснюються.

По-четверте, Договірні сторони Йоганнесбургської конвенції можуть створювати «спільні групи для контролю та розслідування» з метою виявлення та запобігання особливих видів порушень митного законодавства, які потребують одночасної та координованої роботи. Такі групи діють у відповідності до чинного законодавства та процедур Договірної сторони, на території якої ця робота буде виконуватися.

Крім вищевказаних новацій текст Йоганнесбургської конвенції містить й інші положення спрямовані на поглиблення та розширення взаємодії між митними службами держав, які не можуть бути розглянуті в межах даної статті.

Нажаль як власне сама Міжнародна конвенція про взаємодопомогу в митних справах від 27 червня 2003 р., враховуючи відсутність достатньої кількості ратифікаційних грамот, ще не набула чинності, так і Україна донині не висловила офіційно згоди приєднатися до складу її Договірних сторін, хоча використовує окремі положення останньої під час укладення двосторонніх угод з питань митної справи.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ. Підсумовуючи вищезазначене, можна визначити наступні перспективні напрямки вдосконалення взаємодії митних органів держав: 1) здійснення обміну інформацією з питань, пов'язаних з провадженням у справах про контрабанду та порушення митних правил на автоматизованій основі, за умови створення на базі ВМО центральної автоматизованої інформаційної системи; 2) надсилати запити на допомогу як у письмовому, так і в електронному виді, що суттєво зменшить втрату часу в процесі отримання та опрацювання відповіді на запит; 3) запровадження поряд із обміном інформацією наступних форм взаємодії митних органів держав: “право переслідування”, “нагляд по інший бік кордону”, “таємне (скрите) розслідування”, “спільні групи для контролю та розслідування”.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Отже, міжнародний договір слід визначити як письмову угоду, що регулюється міжнародним публічним правом, укладену між двома або декількома суб'єктами міжнародного права незалежно від того, міститься вона в одному документі, у двох або кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретної назви.

Міжнародний договір – це родове поняття, що об'єднує всі міжнародні угоди, які можуть мати різні найменування та форми: договір, угода, пакт, статут, конвенція, декларація, комюніке, протокол та ін. Чіткого визначення тих або інших найменувань не існує.

Залежно від того, які органи представляють державу в міжнародних відносинах, розрізняють *міждержавні* договори (укладаються на вищому рівні та від імені держави), *міжурядові* (від імені уряду) та *міжвідомчі* (від імені міністерств і відомств).

Міжнародна практика дозволила напрацювати три основні організаційно-правові форми підготовки узгодженого тексту договору: звичайні дипломатичні канали; міжнародні конференції; та міжнародні організації.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. За структурою Конвенція складається з 41 статті основного тексту та трьох чинних для нашої держави протоколів, а саме: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї; Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю; Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї. Україною Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявками Законом України від 4 лютого 2004 р.

Для розвитку міжнародного співробітництва України в галузі митної справи та підвищення рівня ефективності боротьби з порушеннями митного законодавства 23 травня 2000 р. наша держава приєдналася до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Під час вивчення положень теми особливу увагу слід звернути на розкритті ролі міжнародних договорів у налагодженні та розвитку міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Важливо з'ясувати історичні аспекти використання міжнародних договорів як основної форми міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності. Обов'язково слід звернути увагу на особливості структури та змісту багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів у сфері правоохоронної діяльності, визначити їх місце у вітчизняному законодавстві, самостійно опрацювати декілька таких договорів (конвенцій, угод тощо).

**ТЕМА 3. МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ
У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(2 години)**

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

I. Міжнародні інституції у сфері правоохоронної діяльності: поняття та види..	40
II. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).....	43
III. Європейський поліцейський офіс (Європол).....	49

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ашавский Б. М. Межправительственные конференции : международно-правовые вопросы / Ашавский Б. М. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 126 с.
2. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. – Х. : Держ. спеціалізоване вид-во “Основа”, 2003. – 324 с.
3. Бельсон Я. М. Інтерпол в борьбе с уголовной преступностью / Я. М. Бельсон. – М. : Наука, 1989. – 240 с.
4. Гуславський В. С. Співробітництво у правоохоронній сфері : Україна та Співдружність Незалежних Держав : монографія / В. С. Гуславський. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. – 364 с.
5. Дайчман И. Інтерпол. Всемирная система борьбы с преступностью / Дайчман И. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. – 480 с.
6. Житняк С. Є. Використання можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі зі злочинами : навч. посібник / Житняк С. Є., Некрасов В. А., Смелік В. Б. – К. : КНТ, Скіф, 2008. – 168 с.
7. Курко М.Н. Діяльність міністерства внутрішніх справ України щодо європейської інтеграції: організаційно-правові засади / Н. М. Курко. – Х., 2004. – 229 с.
8. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании / Нешатаева Т. Н. – М. : Дело, 1998. – 272 с.
9. Нуруллаєв І. С. О. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. О. Нуруллаєв. – К. : Правова єдність, 2009. – 160 с.
10. Овчинский В. С. Інтерпол в вопросах и ответах / В. С. Овчинский. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 320 с.
11. Старжинський В. С. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції : навч. посіб. / В. С. Старжинський, С. В. Старжинський, П. В. Хотенець. – Х. : Бурун Книга, 2006. – 112 с.
12. Федоров В. Н. Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в XXI веке / Федоров В. Н. – М. : Логос, 2007. – 940 с.

13. Циганкова Т. М. Міжнародні організації : навч. посібник / Т. М. Циганкова, Т. Ф. Гордєєва. – вид. 2-е, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 340 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

З'ясувати роль та місце міжнародних інституцій (міжнародних організацій, міжнародних конференцій, міжнародних комісій та комітетів) у розвитку відносин міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності; визначити систему органів державної влади України, уповноважених представляти інтереси нашої держави у діяльності двосторонніх та багатосторонніх міжнародних органів; охарактеризувати передумови виникнення та роботу Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Європейського поліцейського офісу (Європол); дослідити форми залучення України до діяльності вищевказаних організацій.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, роботі міжнародних організацій у різноманітних сферах міждержавної діяльності надається великого значення. Поряд із міжнародними організаціями, що діють на постійній основі, держави, з метою забезпечення високих показників ефективності, утворюють й інші міжнародні органи, зокрема, міжнародні комісії та міжнародні комітети, скликають тимчасові міжнародні конференції. Україна бере активну участь у роботі багатьох міжнародних інституцій, діяльність яких пов'язана із вирішенням різних питань правоохоронної діяльності.

I. МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Вагому роль для розвитку міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності та координації внутрішньодержавних дій, спрямованих на відвернення, розслідування та припиненні порушень національного законодавства, відіграють спеціально утворені міжнародні інституції (органи).

Основним видом міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності є міжнародні організації.

Ні в міжнародно-правових актах, ні в доктрині міжнародного права поки що не сформульовано загальноприйнятого визначення міжнародної організації.

В.І. Муравйов, пропонує розглядати міжнародні організації як – об'єднання держав, яке створене на основі міжнародної угоди, має колективні органи, самостійну волю і відповідає вимогам міжнародного права¹.

¹ Міжнародне право: Основні галузі : Підручник / [за ред. В. Г. Буткевича]. – К. : Либідь, 2004. – С. 114.

В свою чергу Т.Л. Сироїд, пропонує наступне визначення міжнародних організацій, а саме: «Міжнародні організації – це постійно діючий орган, створений на підставі договору, як міждержавне, міжурядове об'єднання з метою сприяння вирішенню міжнародних проблем, що передбачені відповідним установчим документом.»¹

Нині різноманітні проблеми у сфері правоохоронної діяльності держави намагаються вирішувати в рамках діяльності багатьох міжнародних організацій, зокрема, в рамках діяльності окремих колективних їх органів.

До найбільш відомих з них можна віднести наступні: *Організація Об'єднаних Націй* (Рада ООН з прав людини); *Всесвітня митна організація*; *Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол)*; *Організація з безпеки та співробітництва в Європі* (Антитерористичний підрозділ ОБСЄ. Форум ОБСЄ із співробітництва у галузі безпеки); *Рада Європи* (Комітет експертів з оцінювання заходів у боротьбі з відмивання брудних коштів Ради Європи. Європейський комітет з кримінально-правових проблем Ради Європи. Група держав Ради Європи проти корупції; Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). Комітет експертів Ради Європи по боротьбі з тероризмом); *Європейський Союз* (Європейський поліцейський офіс (Європол) тощо.

Міжнародні організації володіють спеціальною міжнародною правосуб'єктністю, межі якої визначаються установчими актами таких організацій. Спеціальна правосуб'єктність міжнародних організацій визначається їхніми функціями. Тому її інколи ще називають функціональною.

Крім специфічних прав та обов'язків міжнародних організацій, їхні установчі акти передбачають і загальні типові права та обов'язки – складові міжнародної правосуб'єктності. Це: а) право укладати договори з державами та міжнародними організаціями; б) право визнання держав та урядів (через прийом в організацію); в) право на співробітництво з суб'єктами міжнародного права та ін.

Права та обов'язки міжнародної організації як суб'єкта міжнародного права не слід плутати з її правами та обов'язками як юридичної особи: а) право укладати контракти, договори найму; б) право на придбання рухомого та нерухомого майна і розпоряджатися ним; в) право укладати договори про оренду; г) право бути стороною в судовому розслідуванні та ін.²

За просторовою сферою дії міжнародні організації та органи міжнародних організацій у сфері правоохоронної діяльності можна розділити на:

- *Універсальні* – Організація Об'єднаних Націй; Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол); Всесвітня Митна Організація;
- *Регіональні* – Рада Європи; Організація з безпеки та співробітництва в Європі;
- *Субрегіональні* – Європейський Союз (Європейський поліцейський офіс (Європол)); СНД (Рада керівників митних служб держав – учасниць СНД),

¹ Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : навчальний посібник. – Х. : Прометей-Прес, 2005. – С. 119.

² Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / [за ред. В.Г. Буткевича]. – К. : Либідь, 2002. – С. 317–318.

ГУАМ (Робоча група ГУАМ з питань боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків) тощо.

Наступним за значенням видом міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності є міжнародні конференції, які спеціально скликаються для обговорення найбільш актуальних проблем міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Міжнародна конференція – це тимчасовий колективний орган суверенних держав та інших учасників, який скликається для обговорення певних проблем, що зачіпають інтереси учасників конференції.

Різниця в найменуванні міжнародних конференцій (нарада, конгрес, зустріч, конференція та ін.) юридичного значення не має. *Наприклад*, Конгреси ООН з відвернення злочинності та поводження з правопорушниками, Конференція держав – учасниць Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення, Міжнародна конференція протидії наркотикам.

На відміну від міжнародних організацій міжнародні конференції не володіють міжнародною правосуб'єктністю, скликаються на визначений термін або періодично і по закінченню роботи припиняють своє існування.

Міжнародні конференції можуть бути: універсальними; регіональними; субрегіональними; двосторонніми.

Міжнародні конференції можуть скликатися:

✓ *ad hoc* (для вирішення конкретного питання) державами чи міжнародними організаціями;

✓ періодично в рамках діяльності певної організації (Конгреси ООН з відвернення злочинності та поводження з правопорушниками, Міжнародні конференції Європейського регіону ВМО);

Як зазначає Т.Л. Сироїд, рішення міжнародних конференцій приймаються одностайно або, що частіше всього, простою більшістю чи кваліфікованою більшістю голосів. Кожна держава має один голос. Рішення міжнародних конференцій можуть прийматися й методом консенсусу, тобто на підставі спільної згоди учасників без проведення голосування.

Результати роботи конференції оформляються в актах, які вони приймають. Юридична сила актів конференції залежить від наміру її учасників та змісту прийнятих документів. Це можуть бути резолюції, які мають рекомендаційний характер. Якщо на конференції приймається договір, то він повинен пройти всі стадії оформлення міжнародної угоди.¹

До третього виду міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності належать *міжнародні комісії та комітети*, які утворюються державами як на багатосторонній, так і двосторонній (зазвичай створюються на тимчасовій основі) основі. *Наприклад*, Комітет проти тортур ООН. Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації. Комісія з наркотичних засобів ООН. Комісія з запобігання злочинності та кримінального правосуддя ООН.

¹ Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : навчальний посібник. – Х. : Прометей-Прес, 2005. – С. 117–118.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ. Таким чином, до міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності належать: міжнародні організації; міжнародні конференції; міжнародні комісії та комітети. Україна бере активну участь у роботі різних міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності.

II. МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ (ІНТЕРПОЛ)

Інтерпол засновано після Міжнародного конгресу кримінальної міліції, що відбувся у Відні 1923 р., де взяли участь 138 представників з 20 країн Європи, Азії та Америки. З 1941 року контакти Міжнародної комісії кримінальної міліції з іншими країнами практично перервалися. А після закінчення Другої світової війни були здійснені великі зусилля для відродження цієї організації. І 1956 року був прийнятий новий статут, з яким пов'язують нову історію Інтерполу.

Цілями Інтерполу є:

- забезпечення і розвиток широкого спільного співробітництва всіх органів кримінальної поліції в рамках існуючого законодавства країн і в дусі Загальної декларації прав людини;
- створення і розвиток закладів, які можуть успішно попереджати і боротися із загальною кримінальною злочинністю (ст. 2 Статуту).

У ст. 3 зазначено, що організації забороняється будь-яке втручання чи діяльність політичного, воєнного, релігійного чи расового характеру.

Відповідно до положень Статуту Інтерполу можна зробити висновок, що цю організацію можна віднести до міжнародних міжвідомчих організацій. Про це свідчить рівень представництва держав у системі Інтерполу і наявність у нього правосуб'єктності. Співробітництво країн в Інтерполі стосується визначеного кола питань, пов'язаних з участю поліцейських органів країн-членів у боротьбі з кримінальною злочинністю.¹

До структури Інтерполу входять: Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет, Генеральний секретаріат, Національні центральні бюро (НЦБ), радники.²

Генеральна Асамблея є найвищим органом організації. Вона складається з делегатів, призначених державами-членами Інтерполу. Це керуючі посадові особи тих органів, які виконують поліцейські функції; спеціалісти з питань, включених у порядок денний засідання. Головними функціями Генеральної Асамблеї є:

- визначення принципів діяльності та загальних засобів, які повинні сприяти виконанню цілей організації;

¹ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

² Тимченко Л.Д. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – С. 541.

- прийняття рішень та надання рекомендацій членам організації з питань, що входять до її компетенції;
- визначення фінансової політики організації;
- розгляд та схвалення угод з іншими організаціями.

Генеральна Асамблея збирається на свої сесії щорічно. Право голосу на сесіях має тільки один делегат від кожної країни. Рішення приймаються більшістю голосів, за винятком тих, де необхідно 2/3 голосів.

Виконавчий комітет складається з Президента організації, трьох віце-президентів і 9 делегатів. Ці 13 членів представляють різні країни відповідно до принципу справедливого географічно представництва. Президента і 3 віце-президентів обирає ГА з числа своїх делегатів. Президент і віце-президент повинні представляти різні континенти. Президент обирається на 4 роки, а віце-президент на 3 роки.¹

Виконавчий комітет здійснює контроль за виконанням рішень ГА, готує порядок денний її сесій, представляє ГА плани роботи пропозиції, які він вважає доцільними; здійснює контроль за діяльністю Генерального секретаря Інтерполу, користується всіма повноваженнями, які делеговані йому ГА. Виконавчий комітет збирається на засідання не менше одного разу в рік за пропозицією Президента.²

Генеральний секретаріат є міжнародним центром боротьби з злочинністю, а також спеціалізованим інформаційним центром. До його функцій належить: запровадження в життя рішень ГА і ВК забезпечення ефективного адміністративного управління діяльністю Організації, підтримання зв'язків з національними та міжнародними органами, підготовка необхідних публікацій.

У рамках Генерального секретаріату діє 4 відділи: адміністративний, поліцейський, науково-дослідницький і технічного забезпечення. Тобто він складається з Генерального секретаря, спеціалістів та адміністративного персоналу. Кандидатура Генерального секретаря подається ВК і затверджується ГА строком на 5 років, з правом переобрання, але лише до досягнення ним 65 років.

Генеральний секретар наймає та керує персоналом, розпоряджається бюджетом, організовує і направляє роботу постійних служб відповідно до директив ГА і ВК, перед якими він відповідальний.³

Зазвичай, країни, що вступили до Інтерполу, створюють у короткий термін в структурі свого поліцейського відомства **Національне центральне бюро**. Таке в Україні було відкрито 25.05.1993 р. Для поліції кожної країни НЦБ – це служба, через яку вона отримала практично вихід на рівень міжнародного співробітництва, можливість брати участь у боротьбі з кримінальними злочинами. Для Інтерполу це певна з'єднувальна ланка з

¹ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

² Тимченко Л.Д. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – С. 542.

³ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

поліцією країн-членів. У своїй країні бюро підтримує відносини з різними національними установами (прокуратура, суд, банки, митниці, імміграційні служби), а на міжнародному рівні – з НЦБ інших країн і Генеральним секретаріатом.

Кожне НЦБ відстоює перш за все інтереси своєї країни, забезпечує ефективність участі поліцій країн-членів Інтерполу в міжнародному співробітництві, у т.ч. на рівні прямих двосторонніх контактів.¹

З наукових питань Інтерпол може консультуватися з Радниками, які виконують виключно консультативні функції і призначаються Виконавчим Комітетом на 3 роки.

Усі працівники Генерального секретаріату, крім керівників, поділяються на дві групи (категорії).

1) *офіцерський корпус*, представники якого виконують оперативно-аналітичні функції, пов'язані з обробкою інформації, що надходить про злочини та злочинців, виконують прохання поліцейських відомств різних країн про надання певних відомостей з архівів Інтерполу;

2) *технічний і обслуговуючий персонал*: секретарі, телефоністи, оператори картотек, працівники бібліотек, фотографи та інші.

Основна діяльність Інтерполу полягає в прийнятті, обробці, збереженні і розповсюдженні інформації про злочини і злочинців. У його системі здійснюються такі основні види міжнародного розшуку:

- розшук злочинців для їх арешту та видачі;
- розшук злочинців та підозрюваних для спостереження за їхньою поведінкою;
- розшук осіб, що безвісти зникли;
- розшук викрадених цінностей.

Кожному виду розшуку відповідає свій колір циркуляра, що розсилається національними центральними бюро у випадку звичайного розшуку. Для розшуку злочинців для їх арешту і видачі передбачено можливість термінового розшуку².

Розшукової циркуляр з червоним кутом. Правовою підставою для видання розшукового циркуляра з червоним кутом є ордер на арешт або рішення суду запитуючої країни. Багато хто з країн – членів Інтерполу розглядають *розшуковий циркуляр з червоним кутом як запит на арешт особи з метою подальшої екстрадиції*. Більш того, Інтерпол є офіційним каналом для передачі запитів на арешт з метою екстрадиції в ряді двосторонніх і багатосторонніх договорів про видачу злочинців, включаючи Європейську конвенцію про екстрадицію, Конвенцію про екстрадицію економічного співтовариства західноафриканських держав (ECOWAS) і Модель договору ООН про екстрадицію. Генеральна Асамблея делегувала Генеральному

¹ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

² Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

секретаріату повноваження відмовляти країнам – членам Організації у виданні розшукового циркуляра з червоним кутом, якщо запит не містить всієї необхідної інформації, необхідної для попереднього арешту фігуранта з метою подальшої екстрадиції. Надана інформація також перевіряється на відповідність вимогам Статті 3 Статуту МОКП – Інтерпол, яка забороняє Інтерполу втручання в діяльність або діяльність політичного, військового, релігійного і расового характеру.¹

Розшукової циркуляр з синім кутом. Використовується з метою збору додаткової інформації про особу або про його протиправну діяльність. В основному вони використовуються з метою встановлення місця знаходження осіб, стосовно яких рішення про екстрадицію ще не прийнято, а також з метою встановлення місця знаходження свідків злочинів. Якщо на фігуранта, який є суб'єктом циркуляра з синім кутом, видається ордер на арешт, то даний вид циркуляру може бути замінено на циркуляр з червоним кутом.

Розшукової циркуляр з зеленим кутом. Використовується з метою попередження стосовно особи, яка раніше вже скоювала або такої, що може вчинити злочини в інших державах. Загальне правило: для публікації даного виду циркуляра необхідна інформація, як мінімум, про три країни, які особа може відвідати. Виключення складають члени організованих злочинних груп (ОЗГ) і банд байкарів, проблемні футбольні вболівальники, педофіли. Можуть публікуватися як за ініціативою Генерального секретаря, так і за ініціативою НЦБ.

Розшукової циркуляр з жовтим кутом. У міжнародний розшук зниклі безвісти особи оголошуються в разі, якщо національний розшук не приніс результатів, за наявності підстав вважати, що розшукуваний покинув межі держави, де він постійно проживав. На кожного розшукуваного видається так званий міжнародний розшукової циркуляр Інтерполу з жовтим кутом (Yellow Notice), в якому наводиться його фотографія, опис зовнішності і вказується номер дос'є, в якому Генеральний секретаріат підсумовує відомості про його розшук.

Розшукової циркуляр з чорним кутом. У пошуковому циркулярі з чорним кутом (Black Notice) міститься інформація про виявлення невпізнаних трупів. У ньому вказується країна виявлення, обставини виявлення трупа, опис одягу і речей, наводяться фотографії трупа, відбитки пальців, карта зубного апарату і ДНК профіль. Такий циркуляр публікується за наявності підстав вважати, що загиблий або померлий був громадянином іншої держави.²

Розшукової циркуляр з помаранчевим кутом. 24 лютого 2004 р. в м. Ліон (Франція) відбулася конференція, на якій прийнято рішення про створення циркулярів Інтерполу з помаранчевим кутом (Orange Notice). Нещодавня серія інцидентів з бомбами - посилками, надісланими ряду Європейських організацій, змусила Інтерпол знову зайнятися пошуком нових шляхів підвищення ефективності боротьби з тероризмом. Вкрай важливо, щоб

¹ Тимченко Л.Д. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – С. 543.

² Тимченко Л.Д. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – С. 544.

Інтерпол мав можливість швидкого розповсюдження інформації серед країн-учасників про нові засоби терористів, а також постачав цією інформацією тих окремих осіб, які відповідальні за безпеку, включаючи осіб, що представляють міжнародні організації.

Крім того, розшукові циркуляри використовуються ООН для повідомлення поліції про злочинні групи та осіб, щодо яких запроваджено санкції ООН за зв'язок з організацією «Аль-Каїда» і рухом «Талібан», розшукуваних Міжнародним трибуналом по колишній Югославії і Руанді.

З цією метою застосовується Спеціальний циркуляр Інтерполу - Ради Безпеки ООН. Даний вид циркуляра був створений в 2005 р. відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН № 1267, в якій міститься звернення до Генерального секретаря ООН спільно з Інтерполом створити інструмент для допомоги комітету Ради Безпеки 1267 у виконанні мандата щодо заморожування активів, обмеження переміщення та ембарго на поставку зброї групам та особам, пов'язаним з організацією Аль-Каїда і рухом Талібан.¹

З метою попередження та боротьби з тероризмом Інтерпол спільно з низкою країн заснував низку проектів:

1). Проект «Гейгер» призначений для збору та аналізу відомостей про розкрадання радіоактивних матеріалів та ядерних технологій. В рамках даного проекту аналізуються методи розкрадань і тенденції, слабкі місця в системі зберігання і використання подібних матеріалів, які можуть використовуватися для виробництва так званих «брудних бомб».

2). Проект з розробки та впровадження приладів для виявлення радіоактивних речовин – спрямований на посилення ефективності протидії поширенню радіоактивних речовин за допомогою розробки навчальних програм та проведення відповідних курсів для персоналу правоохоронних органів з використання приладів для виявлення радіоактивних речовин. Щорічний список заарештованих по всьому світу терористів містить відомості, надані країнами – членами Організації, щодо осіб, заарештованих за причетність до терористичної діяльності. Список розсилається на адресу всіх країн-членів Організації. У 2003 р. він містив відомості про 1700 осіб.

3). Проект «Система Інтерполу з виявлення зброї і вибухових речовин» (IWETS) є інструментом, який дозволяє правоохоронним органам обмінюватися відомостями з метою сприяння розслідуванням на міжнародному та національному рівнях кримінальних злочинів, пов'язаних з вогнепальною зброєю та вибуховими речовинами. Планується створення бази даних, яка дозволить простежити шлях зброї від його виробництва до кінцевого користувача.

У рамках субдіреktorата з громадської безпеки та боротьби з тероризмом Генерального секретаріату Інтерполу створено Об'єднана оперативна група з метою забезпечення активного та багатостороннього підходу до сприяння країнам – членам Організації у розслідуваннях, пов'язаних з тероризмом. Дана група, в першу чергу, виявляє членів кримінальних структур, причетних до

¹ Тимченко Л.Д. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – С. 543.

міжнародної терористичної діяльності.

Необхідно відзначити, що резолюція Генеральної Асамблеї, прийнята в 1984 році в Люксембурзі, підкреслює злочинний характер скоєних терористичних актів і стверджує, що «якщо злочини скоюються особами, що переслідують певні політичні мотиви, але не мають прямого відношення до політичного життя країни походження злочинців або до цілей, за здійснення яких вони борються, то такий злочин не може підпадати під дію статті 3 ».

На даний час пріоритетними напрямками співробітництва країн-членів Інтерполу з організацією і між собою є: незаконний обіг наркотиків, відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом; міжнародний тероризм; фальшивомонетництво; крадіжка витворів мистецтва та ін.

В Інтерполі склався постійно діючий механізм кооперації координації дій поліцій різних країн у боротьбі з кримінально злочинністю. Відповідно до його цілей можна виділити 2 сфери дій даної організації: зовнішні — забезпечення прямих контактів кримінальної поліції різних країн, які можуть створюватись і діють за межами Інтерполу, а також *внутрішні* - створення в рамках організації її Генерального секретаріату різних комітетів технічних служб, що підтримують прямі контакти і в цілому займаються боротьбою зі злочинністю. На практиці ці сфери взаємозалежні й взаємодоповнюючі.¹

Штаб-квартира Інтерполу з 1989 року знаходиться в м. Ліон (Франція). Робочі мови Інтерполу - англійська, французька арабська та іспанська. Загалом до її складу входить 190 держав. Це друга в світі за чисельністю міжнародна організація. Україна є членом Інтерполу з 1992 р.

Перші контакти українських правоохоронних органів з зарубіжними колегами в рамках Інтерполу почалися в 1990 році, але не безпосередньо, а через відповідні структури колишнього СРСР. Саме тоді Постановою Ради Міністрів СРСР № 338 від 7 квітня 1990 року створено Національне центральне бюро Інтерполу в СРСР. На початку 1991 року вже обговорювалася можливість самостійного членства України в Інтерполі, але через вертикальну залежність від МВС СРСР реалізувати це не вдалося.

1993 року Кабінет Міністрів України своєю постановою № 220 затвердив "Положення про Національне центральне бюро Інтерполу", де визначалось, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, яка має транснаціональний характер, або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу. Воно визначено центром координації такої взаємодії.²

На НЦБ Інтерполу покладаються такі основні завдання:

— координація діяльності правоохоронних органів держави в боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни;

¹ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

² Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

— забезпечення взаємодії з Генеральним секретаріатом та відповідними органами держав-членів Інтерполу в боротьбі із злочинністю;

— оцінка рівня поширення в Україні злочинності, що має транснаціональний характер, і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном.

Діяльність НЦБ Інтерполу в Україні значною мірою має міжвідомчий характер. З метою нормативного і організаційного забезпечення взаємодії з іншими правоохоронними органами та ГУ УМВС України в областях підготовлені "Інструкція про порядок зносин ОВС України з правоохоронними органами інших держав" та "Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів".¹

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ. Отже, Міжнародна організація кримінальної поліції є одним з основних елементів міжнародного інституційного механізму боротьби з різними проявами міжнародної злочинності. Станом на вересень 2016 р. до складу ІНТЕРПОЛУ входить 190 держав, зокрема й Україна.

ІІІ. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ОФІС (ЄВРОПОЛ)

У червні 1998 р. усі уряди держав-членів Європейського Союзу ратифікували підписану у 1995 р. Конвенцію про заснування Європейської поліцейської установи (Конвенція Європолу) [Офіційне видання. – С. 316 від 27.11.1995 р.], яка набрала чинності 1 жовтня 1998 р.

Європейське поліцейське відомство (Європол) – правоохоронна установа, яка призначена для надання практичного сприяння та інформаційної підтримки на європейському рівні заходам поліцейських органів держав у галузі боротьби:

- 1) з транснаціональною організованою злочинністю;
- 2) з міжнародним тероризмом; а також
- 3) з «іншими тяжкими формами злочинності» міжнародного характеру: торгівлею наркотиками, відмиванням грошей і т.д. (всього 24 категорії злочинних діянь).

Європол створений і функціонує в рамках організації «Європейський Союз» і, отже, поширює свою діяльність на територію його 28 держав-членів. Однак як установа з правами юридичної особи Європол уповноважений встановлювати співпрацю з державами, що не входять до Європейського Союзу («третіми»), а рівно з міжнародними організаціями та установами, включаючи Інтерпол.

У момент створення Європолу (середина 90-х років ХХ століття)

¹ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.

Європейський Союз не мав у своєму розпорядженні повноважень видавати законодавство у кримінально-правовій сфері. З цієї причини заснування Європолу відбулося шляхом укладання між державами - членами спеціального міжнародного договору, підписаного в 1995 р., який набув чинності в 1998 р. (Конвенція про створення Європейського поліцейського відомства, коротко іменована «Конвенція про Європол»).

Згодом у Конвенцію про Європол неодноразово вносилися зміни та доповнення, в тому числі спрямовані на розширення компетенції Європейського поліцейського відомства (віднесення до відання Європолу додаткових категорій злочинів, надання йому права звертатися до держав-членів із запитом про порушення, проведення або координації кримінальних розслідувань тощо).

Перегляд Конвенції про Європол, як і її укладання, здійснювався за допомогою спеціальних міжнародних договорів (додаткових протоколів), що вимагали підписання і ратифікації всіма державами - членами. Оскільки держави - члени нерідко затягували ратифікаційний процес, здійснення необхідних реформ у правовому статусі Європолу відкладалося на багато років. Ця обставина спонукала Європейський Союз, використовуючи нові законодавчі повноваження в кримінально-правовій сфері, надані йому Амстердамським 1997 р. та Ніццьким 2001 р. договорами, скасувати згадану Конвенцію і замінити її юридично обов'язковим нормативним актом, подальший перегляд якого більше не потребуватиме національних ратифікацій.

В якості такого акта і виступає Рішення Ради від 6 квітня 2009 р. «Про створення Європейського поліцейського відомства (Європол)». Рішення від 6 квітня 2009 р. *de jure* і *de facto* виступає як документ, що заново засновує Європейське поліцейське відомство. У зв'язку з відміною Конвенції 1995 р. створений на її основі «старий» Європол припиняє своє існування. На його місці створюється «новий» Європол, який повністю інтегрований в організаційний механізм Європейського Союзу і повинен фінансуватися вже не за рахунок внесків держав - членів, а безпосередньо із загального бюджету ЄС.

Європол здійснює такі основні функції:

a) збір, зберігання, обробка, аналіз інформації та відомостей, і обмін інформацією та відомостями;

b) невідкладне повідомлення компетентним органам держав - членів за допомогою зазначеного в статті 8 національного відділу про факти, які їх стосуються, і негайне інформування їх про зв'язки, що існують між злочинами;

c) сприяння розслідувань у державах-членах, особливо, шляхом передачі національним відділам всій доречної інформації з цього приводу;

d) звернення до компетентних органів відповідних держав - членів із запитом про порушення, проведенні та координації розслідувань і висунення пропозицій про заснування спільних слідчих бригад по певних справах;

e) надання державам - членам відомостей і допомоги в аналізі, коли проходять великі міжнародні заходи;

f) підготовка оцінок загрози, стратегічних аналізів і загальних доповідей,

що відносяться до його мети, в тому числі оцінок загрози, що породжується організованою злочинністю .

Європол також здійснює такі й інші функції:

а) розвиток експертних знань щодо застосовуваних компетентними органами держав-членів процедур розслідування і надання порад з проведення розслідувань;

б) надання стратегічних відомостей з метою створення сприятливих умов та сприяння ефективному і раціональному використанню ресурсів, наявних на національному рівні та на рівні Союзу для оперативної діяльності, та надання підтримки цієї діяльності.

Штаб-квартира Європейської поліцейської установи, "Європолу", знаходиться в Гаазі (Нідерланди).

Завданням Європолу є підвищення ефективності компетентних органів держав-членів та сприяння співпраці між ними в зростаючому переліку сфер:

- * запобігання та боротьба з тероризмом;
- * незаконний обіг наркотиків;
- * торгівля людьми;
- * злочини, що пов'язані з нелегальною імміграцією;
- * заборонена торгівля радіоактивними та ядерними речовинами;
- * заборонена торгівля транспортними засобами;
- * боротьба з виробництвом фальшивих євро;
- * відмивання грошей, що пов'язане з міжнародною кримінальною діяльністю.

Основними задачами Європолу є:

- * сприяння обміну інформації між державами-членами ЄС;
- * добування, сортування та аналіз інформації та розшукових відомостей;
- * негайне повідомлення компетентних органів держав-членів ЄС про інформацію, що їх стосується, та про будь-які виявлені зв'язки між кримінальними правопорушеннями;
- * надання допомоги в проведенні розслідувань в Державах - членах ЄС;
- * створення комп'ютеризованої системи зібраної інформації.

Кожна держава-член ЄС виділяє підрозділ, який буде єдиним органом по зв'язках між Європолем та компетентним національним відомством. Цей орган повинен направити принаймні одного офіцера зв'язку, який уповноважений національним органом представляти його інтереси в Європолі.

Правову базу взаємодії Європолу з партнерами визначають два види угод – угода про стратегічне співробітництво та угода про оперативне співробітництво. Ці угоди Європол укладає з третіми країнами – державами, що не входять до Європейського Союзу.

Законодавче підґрунтя міжнародного співробітництва з Європолем:

04.12.2009 – в м. Києві підписано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво;

05.10.2010 – Верховною Радою України прийнято закон України № 2576-ві "Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським

офісом про стратегічне співробітництво”;

26.10.2010 – Закон України “Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво” підписано Президентом України;

12.11.2010 – Закон України “Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво” набрав чинності.

Наразі МВС України у співпраці з центральними органами виконавчої влади України опрацьовується проект угоди про оперативне співробітництво з Європол. Після відповідного вивчення українською стороною положень проекту вказаної угоди і напрацювання узгодженої позиції буде започатковано переговорний процес між Україною та Європол з метою підписання угоди про оперативне співробітництво.

Укладення угоди про оперативне співробітництво є важливим кроком співпраці між Україною та європейським поліцейським офісом. Зазначена угода надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін стратегічною та технічною інформацією з Європол, як це передбачено чинною угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, але й безпосередньо брати участь у спільних заходах з розслідування злочинів, обмінюватись оперативними та персональними даними тощо.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ. 28 січня 2011 року наказом Міністра внутрішніх справ України у структурі робочого апарату Укрбюро Інтерполу створено відділ взаємодії з Європол на який покладено функції національного контактного пункту по взаємодії з європейським поліцейським офісом (Європол).

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, роботі міжнародних організацій у різноманітних сферах міждержавної діяльності надається великого значення. З метою забезпечення високих показників ефективності, держави утворюють поряд із постійно діючими міжнародними організаціями й інші міжнародні органи, зокрема, міжнародні комісії та міжнародні комітети, скликають тимчасові міжнародні конференції. Україна бере активну участь у роботі багатьох міжнародних органів, діяльність яких пов'язана із вирішенням різних питань правоохоронної діяльності.

Найбільш відомими з них є: Міжнародна організація кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ, Європейське бюро судової співпраці – ЄВРОЮСТ, Місія Європейського Союзу з політики безпеки та оборони – ESDP (оперативні угоди), Всесвітня Митна Організація – WCO, Управління ООН з наркотиків і злочинності – UNODC, Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн – членів Європейського Союзу – FRONTEx, Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії –

EMCDDA, Європейський центральний банк – ЕСВ; Європейська комісія – ЕС, Європейське управління по боротьбі з шахрайством – OLAF, Об'єднаний ситуаційний центр Європейського Союзу – SITCEN (стратегічні угоди).

Інтерпол засновано після Міжнародного конгресу кримінальної міліції, що відбувся у Відні 1923 р., де взяли участь 138 представників з 20 країн Європи, Азії та Америки. 1956 року був прийнятий новий статут, з яким пов'язують нову історію Інтерполу.

Відповідно до положень Статуту Інтерполу можна зробити висновок, що цю організацію можна віднести до міжнародних міжвідомчих організацій.

До структури Інтерполу входять: Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет, Генеральний секретаріат, Національні центральні бюро (НЦБ), радники з наукових питань.

Основна діяльність Інтерполу полягає в прийнятті, обробці, збереженні і розповсюдженні інформації про злочини і злочинців.

У його системі здійснюються такі основні види міжнародного розшуку:

- розшук злочинців для їх арешту та видачі;
- розшук злочинців та підозрюваних для спостереження за їхньою поведінкою;
- розшук осіб, що безвісти зникли;
- розшук викрадених цінностей.

Штаб-квартира Інтерполу з 1989 року знаходиться в м. Ліон (Франція). Робочі мови Інтерполу – англійська, французька арабська та іспанська. Загалом до її складу входить 190 держав. Це друга в світі за чисельністю міжнародна організація. Україна є членом Інтерполу з 1992 р.

Європейський поліцейський офіс (Європол) – правоохоронний орган Європейського союзу, розташований в м. Гаага. Основним завданням Європолу є боротьба з тяжкими міжнародними злочинами та тероризмом шляхом координації та співпраці між державами-членами Європейського союзу та іншими країнами і міжнародними організаціями.

Серед основних напрямків роботи Європолу слід виокремити боротьбу з тероризмом, міжнародною наркоторгівлею, відмиванням грошей, організованим шахрайством, підробкою євро та контрабандою і торгівлею людьми.

04.12.2009 – в м. Києві підписано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво;

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Під час вивчення положень цієї теми необхідно усвідомити важливість і значимість здійснюваного у рамках діяльності різних міжнародних інституцій багатостороннього міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Важливо також з'ясувати, у діяльності яких міжнародних інституцій Україна бере участь у здійсненні міжнародного співробітництва у сфері

правоохоронної діяльності та, які органи державної влади України здійснюють представництво інтересів нашої держави у діяльності таких інституцій.